

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Hegedűsben a Mincha/Maariv ima után
(Bp. XIII. Hegedűs Gy. u. 3.):

Hétfő: Rabbi Zeév Paskesz: *Magyarázatok a heti szakaszhoz*
Kedd: Rabbi Dan Dániel: *Fejezetek Rambámból*
Szerda: Rabbi Darvas István: *Fejezetek a Talmudból*
Csütörtök: Rabbi Schöner Alfréd: *Izrael eszmevilága*

TAVASZI – NYÁRI – ŐSZI ÜNNEPEINK
ÉS EMLÉKNAPJAINK
(2017 / 5777)

PÉSZACH – AZ EGYIPTOMBÓL VALÓ KIVONULÁS ÜNNEPE	2018. márc. 31. – ápr. 7. (első Széder márc 30-án / niszán 15-22)
LAG BAOMER / LÁG BAJMER	2018. május 3-án / ijjár 18
SÁVUOT / SÖVUAJSZ – A TÓRAADÁS ÜNNEPE	2018. május 20-21. / sziván 6–sziván 7
TISA BEÁV	2018. július 21-én / áv 9
ROS HÁSÁNA / RAJS HÁSONO	2018. szeptember 10–11 / tisri 1–2
JOM KIPPUR	2018. szeptember 19-én / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ – SÁTOROS ÜNNEP	2018. szeptember 24 – okt. 2 / tisri 15–23
SMINI ÁCERET/SMINI ÁCERESZ	2018. október 1-én / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIHÁSZ	2018. október 2-án / tisri 23
TAJRO	

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató
alapítványunknak számlaszáma: **11713005-20607867**

A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

A cionista hággádá	1
Izrael változó helye a világban	5
A Komáromi Zsidó Hitközségről	6
A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület	7
Nádor Éva: Szemelvények	8
dr. Schöner Alfréd főrabbi kitüntetések vett át	11
Ma már héber énekeket is tanulok	13
Fesztivál – ismét a Hegedűsben	14
Egy pazar téli óra Nógrádi Gergellyel	15
Töltsön egy estét kedvencével	15
Brit Mila Hunyadi	16
Hagyományos Hanuka a Hegedűsben – vadonatúj elemekkel	17
IZRAEL 70'	18
Nemcsak Márai	20
Egy portugáliai utazásról: a mából a múltba	22

Ez a lapszám a MAZSIHISZ pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Müncz László

Felelős szerkesztő: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Váreg Hungary Kft.

• A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Örömteli és kóser Peszáchot kívánunk!

חג פסח שמח וכשר

SCHÖNER ALFRÉD

A CIONISTA
HÁGGÁDÁ

– A PESZÁCH-ESTI OLVASMÁNY
KODIFIKÁLT TEXTUSÁNAK
ÁTALAKÍTÁSA 1945–48-BAN,
MAGYARORSZÁGON

A dolgozat témája egy különleges, könyvmatos – feltételezhetően szamizdat kiadvány – publikáció, amely az 1940-es évek második felében, valószínűleg 1946-ban készült. Nem más ez, mint a hággádá, a zsidóság ősi, olvasmányos könyve, amelyet Peszách, a zsidó húsvét első két estéjén olvasnak a zsidó közösség tagjai otthonaikban, illetve gyülekezeteikben.

[folytatás a 2. oldalon →](#)

Az elmúlt 700 esztendő illusztrált hággádái magukon viselték a kort és a kört, amelyben keletkeztek. Az itt elemzett, az egykori Haoved Hakibbuci Dror Habonim B'Hungaria – kiadásában megjelent unikális kötet is ilyen, amely a háború utáni újjászerveződő cionista mozgalom „agitprop” kiadványa lehetett. A 2 részre tervezett publikáció első egységében a klasszikus hággádái textusok kerültek a kutatás középpontjába, hiszen az ősi szöveget vegyítették a korabeli cionista ideológiai szövegvariánsaival.

„Má nistáná háláljá háze mikol hálélot?¹ Miben különbözik ez az éjszaka a többi éjszakától?

Minden más éjjelen egyedül ülünk *plugáinkon*², *hácsaráinkon*³ és éljük eseménytelen, várakozással teli szürke életünket. De ezen az éjszakán összegyűlt a mi mozgalmunk nagy-nagy családja, gyerekek, fiatalok és öregek, hogy megemlékezzünk az egyiptomi kivonulásról, a szabadság ünnepéről, melynek jegyében napjaink *egyiptomi kivonulásáért* küzdünk.

Máduá? Miért oly árva és egyedülálló népünk a többi népek között? Miért üldözik, és miért gyűlölik őt? Meddig vándorol még talaját vesztetten a gálutban? *Feje fölött még az ég sem szabad* – szétszórta és szétválasztotta bolyong. Meddig? *Meddig? Ád mátáj?*

Miért nem tárják ki országunk kapuit testvéreink előtt, kik utolsóként maradtak meg a pusztulásból, s a halálból tértek vissza?

Miért hallgat a világ, és miért nem törődik szenvedéseinkkel még most sem, a háború után? Meddig lesz még Izrael első az áldozatok között, és utolsó a megváltottak sorában?”⁴

E veretes sorok – pontos impresszum adatok híján – valószínűleg az 1946-ban kiadott kétnyelvű, héber-magyar könyvomas Haggádában láttak napvilágot.

E kötet a holokauszt utáni cionista irodalmi könyvek egyik jellegzetes alkotása.

*Haoved Hakibbuci*⁶ Dror Habonim B'Hungaria⁷ mozgalom kiadásában megjelent *Hággáda sel Peszách*⁸ a maga korában egyedi szellemi-irodalmi produktum volt.

A modernkori cionizmus ideológiájának gyökerei a 19. század első évtizedéből táplálkoznak.⁹ A zsidóság sorsformáló, történelmi ideológiája 1800-1948 között új lehetőséget teremtetett a magyarországi zsidóság életében. Az alijázás, egy korábban is már ismert, de igazán a 19. század végétől egészen napjainkig terjedő időszak élő fogalma.¹⁰ A cionizmus a maga sokszínűségében egymástól elkülönülő irányzataival, az előbb említett mintegy tizenöt évtized viharos történelmének integráns része. Fellendülésében, aláhullásában mindig szerepet játszott a nagypolitika¹¹ és a magyarországi zsidóság ortodox és neológ irányzatainak¹² viszonya a cionizmushoz.

ADALÉK AZ ILLUSZTRÁLT HÁGGÁDÁK IKONOGRÁFIÁJÁHOZ.

A *Hággáda sel Peszách*, a hébernyelvű kéziratosság, a könyvtörténet egyedi jelentőségű irodalmi műfaja. Jelentősen eltér a zsidó vallásos istentisztelet köznapokon, illetve ünnepeken használatos máchzorjaitól,¹³ nem is beszélve a Mózes öt könyve illusztrációkról,¹⁴ vagy a zsinagógában liturgiai eseményen használatos Bál Koré¹⁵ által felolvasott megilláltól.¹⁶ A zsidó vallási események kiemelkedő napjain, amikor imakönyvet vagy Tórát vesznek igénybe a templomi istentiszteleten, e könyvekben, tekercsekben háláchikus, a Szentírásra visszavezethető okok miatt, semmilyen ábrázolás nem található¹⁷. A hággáda az előbbiekkal ellentétben nem tekinthető a zsinagóga szertartási tárgyának, elsősorban azért, mert azt a zsinagógán kívül, a családi élet eseményein, avagy a közösségi élet alkalmából, a széder estéken használják.¹⁸ Otthonainkban elfogadott, nagyjából illusztrált könyvek ezek, amelyek a széder este levezetésének nélkülözhetetlen szertartási kellékei.¹⁹ Az ábrázolás tilalma, mindenekelőtt a szakrális térre vonatkozik, s így a magánéletben, az otthonok-

¹ Idézet a Haggádából. Peszách első két estéjének klasszikus kérdése. Héberül: *Árbá kusijot*. Forrása a Misnában található, Peszáchim traktátusa 10/4-ben.

² Plugá: munkások (főleg leendő építőmunkások) részére szervezett sejtek. Feladatuk: átképzés, felkészítés az Ország építésére.

³ Hácsará: cionista átképző telep. Felkészítő az erci életre. Műhelyekkel és kicsi földekkel rendelkeztek.

⁴ *Hággáda sel Peszách*, Haoved Hakibbuci Dror Habonim B'Hungaria, Budapest, é.n. p. 13.

⁵ Haggáda: elbeszélés.

⁶ Haoved Hakibbuci: a baloldali Haoved mozgalomból kivált szervezet, a kibuci élet kizárólagosságának híve.

⁷ Baloldali, szocialistikus cionista mozgalom. A fent említett – Haoved Hakibbuci Dror Habonim B'Hungaria – cím, illetve mondat mindegyik eleme önálló, bővebb, tudományos, értékelő munkát igényel. Lásd: *Dror Habonim and Haoved Hakibbuci*. Liskat Hakeser. Mazkirut. Ejn Charod 1947 October, in: Kibbuc Lohame Hagettaot, p. 3.

⁸ Peszách esti olvasókönyv, amely midrások, zoltárköltmények, áldások, imák, pijutok, stb. gyűjteménye.

⁹ A magyarországi cionista mozgalom gyökerei már Herzl Tivadar előtt erősen kirajolódtak. A Magyar Cionista Szövetség azonban csak 1927-ben alakult meg, amelyet 1947-ben betiltottak. A rendszerváltás után újjáalakult. Jelenlegi tagjai: Hanoar Hacioni, Hasomer Hacair, Bnei Akiva, Habonim Dror, Herut, Kidma, Marom, Oneg Sabbath Klub, Oz Ve Salom, WIZO és a Likud.

¹⁰ Az *alijá* szó, „felmenetelt” jelent. Az Izraelbe való hazatérés, kivándorlás terminus technicus. A fogalom már Genézis könyvében (50.12) is megjelenik. A témáról lásd: NOVÁK 1998., NOVÁK 2000.

¹¹ Lásd: KOMOLY 1992.

¹² Lásd: PIETSCH 1999. 84-99.

¹³ Ünnepi imakönyv, amely különbözik a *szidur*-tól, a sábatí-hétköznapi – zsidóságban használatos – imakönyvtől.

¹⁴ Az ábrázolás tilalma a *chumás*-okra (Mózes öt könyve) is szigorúan vonatkozott. Kivételek – főleg a héber szöveget megelőző lapokon – ismertek.

¹⁵ *Bál Koré*, vagy *Bál Krijá*: tóra felolvasó. Az a magasán képzett szakember, aki a szentírási szöveget előírt dallamon olvassa fel a zsinagógai istentiszteleten.

¹⁶ Megillá: tekercs. Itt elsősorban a purim ünnepén felolvasásra kerülő Eszter tekercse.

¹⁷ A tiltás alapja a tizparancsolatban lévő „Ne készíts magadnak faragott képet...” ígéje.

¹⁸ Peszách ünnepének első, illetve a szétszórás országában az első és második estje, amikor teljesítik az *Egyiptomból való megszabadulás* elbeszélésének előírását (*Micvát Szipur Micrájim*).

¹⁹ FRIEDMANN 1995.

ban mind liturgiai, mind pedagógiai célból, a képes szövegek alkalmazása nem tűnt elfogadhatatlannak. A Megilát Eszter tekercsein²⁰ és a *Hággáda sel Peszách* kötetekben ezért elfogadható a figurativitás, az artistikum.

Így lettek a peszáchi hággádák a hébernyelvű kéziratos irodalom, az illusztrált kéziratos irodalom jellegzetes típusai. E hággádákban a szövegezésnek, a rögzített textusnak mindig meghatározó jelentősége volt, azonban a szöveg képi megfogalmazásai magukon viselték a különböző stílustörténeti korszakok jellegzetes motívumait.²¹

Példaképpen megemlítem a 14. századból való *Szarajevói Hággádát*,²² amelyben a művész külön fejezetet szentelt a hággáda szövegétől teljesen független illusztrációknak, a szentírási történetek figurális bemutatásának a világ teremtetésétől egészen Mózes haláláig. E képsorok szereplői a késő gótika formavilágával, s betűket formáló személyeivel is felhívja magára a figyelmet. A Szarajevói hággádában is érzékelhető az a kor, amelyben az illusztrált hággáda kódexe a széder esti asztalokon az olvasó elé került. Hasonlóképpen az ún. *Budapesti Kaufmann hággádához*²³ vagy a *Madárfeji hággádához*, amely németországi műhely munkája.²⁴

A példák végtelen sorából megemlítem még az első nyomtatott hággádát, amelyet Prágában adtak ki a 16. század közepén egy kohanita származású nyomdász segítségével. A 16. század közepén napvilágot látott mű háttérében a korabeli Prága városi arculata rajzolódik ki.²⁵ A hággáda és a művészettörténet, stílustörténet harmóniáját a későbbiekben is mindig nyomon követhetjük.

Még néhány példa a modern korból. A 20. század első felében a kultúrára, s így a művészetre, az illusztrációra is igényt tartó ember artistikum iránti vágyát érzékelteti a Budapesten kiadott OMZSA hággáda.²⁶ A magyarországi hággáda történet egyik kiemelkedő alkotása a mártírhaltalt halt győri főrabbi Roth Emil:²⁷ *Az örködés éjszakája* című művészeti és tudománytörténeti gazdag jegyzet anyagot magába foglaló irodalmi remeke.²⁸

Hággáda, stílustörténet – a mindennapi élet nélkülözhetetlen alapelemei. A politika, a hatalom, az ideológia hármassága szinte minden egyes – a különböző korszakban készített vagy keletkezett hággádánál – egyértelműen kimutatható.²⁹

HAOVED HAKIBUCCI DROR HABONIM B'HUNGARIA. RÖVIDÍTVE: HHH.

A HHH által kiadott, Magyarországon csak egy példányban megtalálható *Hággáda sel Peszáchot* is ezen elvek alapján elemezzük. A nyomtatott könyvecske – feltételezhetően – 1945 vége és 1948 közepe között keletkezhetett.³⁰

Az eredeti hággáda, amelynek különböző változatait évszázadokon keresztül használták és a mai napig a széder este olvasmánya, szövegében különböző változásokon ment keresztül, eltérő változatai léteznek és léteztek. Törzsszövege az elmúlt évszázadokban azonban nagyjából ugyanaz volt, ugyanaz ma is. E textusok olvasásakor, értelmezésénél a különböző korok magyarázói, interpretátorai bemutatták azokat a történeti, politikai összefüggéseket, utalásokat, amelyek nélkül a hággáda szövegének összefüggései nem lennének érthetőek. Példaképpen megemlítem a „*Higgia Zömán Kriát S'má sel Sácharit*” azaz „*mestereink, eljött a s'má olvasásának ideje*” kezdetű részt, amely a Bár Kochbá lázadás történelmi háttérébe enged betekinteni.³¹ Hasonló történeti háttérrel bír a hággáda textusa mellett rendszeresen megtalálható „útbaigazító” szöveg, amely az esetek egy meghatározó részénél a következőképpen szól: „balra dőlve iszunk a serlegből.” Nem más ez, mint utalás a római korban élő, szabad, független ember étkezési szokásaira.

A dolgozat témája, a HHH is egyértelműen vallási ihletettséggű, de mégis egészen újszerű munka! Korábban nem ismert irodalmi produktum, amely a Habonim Dror baloldali-szocialista ideológiai világképet tükrözi. Egyértelmű, hogy a szerzőpáros Zvi Kohen és Mose Steiner, akiknek a személy és családneve a HHH utolsó oldalán nehezen kiolvashatóan,

folytatás a 4. oldalon →

²⁰ A szentírási-beli Eszter tekercs. Kézelt írt – nagyjából – pergamentekercs, amelyet purim ünnepének estéjén és reggelén olvasnak fel a zsinagógákban.

²¹ A hággádák történetéről a legjobb összefoglaló munka: Yosef Hayim Yerushalmi, *Haggadah and History* – (1997, Hardcover) ISBN-10: 0827606249 | ISBN-13: 9780827606241.

²² Barcelonában, 1350 körül készült kéziratos hággáda, a héber illusztrált kéziratos egyik legfontosabb alkotása. Lásd: THE SARAJEVO HAGGADAH 1985

Az OR-ZSE közel hatvan fős delegációja 2011. májusában látogatást tett a Szarajevói Nemzeti Múzeumban, hogy „eredetiben” tekintse meg a világ leghíresebb hággádáját. Az útról lásd: www.or-zse.hu/velence/szarajevoguba2011.htm

²³ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyűjteményében őrzött, 14. századból származó héber kéziratos.

THE KAUFMANN HAGGADAH 1958.

²⁴ Madárfeji hággáda: Németországban a 13. század végén írt és illusztrált teljes szövegtartalmat magába foglaló kéziratos. A tízparancsolat-beli tilalom miatt az alakok nem emberi fejjel ábrázoltak, hanem – szokatlan módon – madár fejjel. Innen ered a hággáda elnevezése.

A középkori héber illusztrált kéziratoság leginformatívabb dolgozata: NARKISS 1984.

²⁵ A héber nyelvű könyvnyomtatás történelmi eseménye volt, amikor 1526-ban, Prágában rabbi Gerson HaKohen kiadásában megjelent az első farnetszetes, művészi ízléssel komponált, s gazdag képzőművészeti valló, illusztrált hággáda. A könyv számos kiadásban jelent meg, ezek közül hadd említsük a Jeruzsálemben, 1972-ben napvilágot látott facsimile publikációt.

²⁶ (HAGGADA) OMZSA (Országos Magyar Zsidó Segítő Akció) *Hággáda*. Kohn Zoltán rabbi fordításával és magyarázatával, Munkácsi Ernő tanulmányával, Göndör Bertalan rajzaival, Szabolcsi Bence kottaival. Budapest, 1942.

²⁷ Dr. Roth Emil (Kunszentmárton, 1907. szeptember 21. – Auschwitz, 1944. június ?). Emléktábláját a győri ssinagóga bejárati fala őrzi

²⁸ ROTH 1941. A kötetet az OR-ZSE 2004-ben Borsányi Schmidt Ferenc előszavával facsimile kiadásban újra megjelentette.

²⁹ Lásd: PARNES 1994.

³⁰ 1945 peszáchja előtt még nem készülhetett el, érthető módon, hiszen akkor még a soá évei voltak. 1948-ban a két baloldali párt egyesülésekor megkezdődött a cionista mozgalom betiltásának időszak, illetve kikiáltották a modernkori Izraelt. Az Állam kikiáltása és az Izraelbe való vándorlás vágya 1948 májusa után másképpen fogalmazódik meg a korabeli irodalmi alkotásokban.

³¹ A „S'má” olvasásának rendjét, előírja a háláchikus irodalom. A közismert, héber mondat használata az ellenség megtévesztését szolgálta.

de megtalálható, új irodalmi formával próbálkozik. Hiszen a régi, egészen a Misna korszakáig visszavezethető peszáchi olvasmány szövegét megváltoztatták! Időnként ugyan megtartják az ősi szöveg irodalmi szemelvényeit, és azokat a modern irodalmi szemelvényekkel kiegészítik. Így kerülhettek be a HHH-ba Bialik,³² Rachel Blumstein Sela³² és Katznelson³⁴ költeményei, írásai.

A HHH-ban található bibliai idézetek ugyancsak a mozgalmi célok megvalósítását szolgálják, hogy jó ideológiai felkészültséggel készüljenek a magyarországi zsidó fiatalok az Új Föld, a leendő Ősújháza, Erec Jisrael, a majdan kikiáltandó Izrael Állama meghódítására. A HHH ideológiai hátterét mi sem bizonyítja jobban, hogy a mintegy harminchat oldalnyi egyébként a klasszikus Haggáda nevét viselő produktumban az Örökkévaló, a Mindenható nevét legtöbbször kihagyják a szövegből, gyakran megváltoztatva így a szövegösszefüggéseket. Az eredeti szövegrész nem mindig az originális gondolati összefüggésben kerül bemutatásra.

A HHH-t és az ehhez hasonló, később készült irodalmi alkotásokat a majdani kibuci életre készítették.³⁵ A kibuci mozgalom dokumentumait a 60-70-es évektől kezdve rendszeresen gyűjtik,³⁶ hogy a felejtéstől megóvják a kora-cionisták dallam- és zenei világát. A kibucoknak önálló vallási (?) nemzeti ünnepeik voltak. Példaképpen említem meg a „Nivín

Dávrím Éláj” című – a HHH 4. oldalán található – költeményt. Éjn Kármel kibucban erre a dalra táncoltak az ún. kibuci ünnepeken, a *Tekesz Há'Omereken*.³⁷ A későbbiekben a Nivín Dávrím Éláj a széder este nyitó dala lett.

A Sávut és a Peszách ünnepének történeti jellege ezeken a *Tekesz Há'Omereken* egy gondolati egységben jelennek meg, mintegy következetesen keverve az egyébként egymástól elkülönülő mezőgazdasági és történeti háttérrel rendelkező ünnepeket. A hagyományos irodalomban ismert az a felfogás, hogy a Sávut mintegy a Peszách „záróünnepének” tekintendő. Jelentős mértékben hozzájárul e szokás kialakításához a *Sz'firát Há'Omer* gondolata is.³⁸

A HHH nyelvezetéről megállapítható, hogy a magyar és a különböző korokban keletkezett héber nyelven megfogalmazott textusok variációi. Nyilvánvaló, hogy a misnai, illetve a középkori pájtán³⁹ által írt költemények, valamint Chajim Nachman Bialik héber szövegformálásának stílusbeli különbsége jól érzékelhető. Ugyanakkor előfordul, hogy a haggáda eredeti héber szövegét csak magyar fordításban közlik. A textus színességére jellemző, hogy integráns módon ötvözi a biblikus idézeteket, a misnai, midrás-beli textusokat, vagy az imakönyv ihlette verseket, mint például a *Peszách bát kol* kezdetű verset.⁴⁰

³² Chajim Nachman Bialik (1873-1934) a modern zsidó-héber nemzeti költészet legnagyobb alakja.

³³ Rachel Blumstein Sela (1890-1931) a modern héber poézis jelentős személyisége. A Szentföldre 1909-ben érkezett és Ráchel költőné néven vált ismertté.

³⁴ Berl Katznelson (1987-1944)

³⁵ Kibuc: közösségi, teljes vagyoni egyenlőségen alapuló, szocialisztikus településforma a 19. századtól Erec Jisraelben. Az elmúlt évtizedekben a kibucok gazdasági struktúrája megváltozott, és alkalmazkodott a piacgazdasághoz. Az OR-ZSE haifai vendégprofesszora, Eliezer Slomovits most teszi közzé azoknak a kibucoknak a történetét, amelyekben magyarajkú emberek voltak az alapítók.

³⁶ Lásd: www.zemmershet.co.il

³⁷ A „*Tekesz Há'Omer*”, a „kéve ünnepe”, a bibliai korban a peszách-hoz kapcsolódott, s az aratás idejéhez kötődött. A Misna pontosan leírja a szertartás menetét (Széder Kodosim, Mászechet Menáchoot, 10. fejezet, 3. misna). Egyike a tórai tevőleges micváknak (micvát ászé). A 20. században a nem vallásos kibucok – táncal, énekkel köszöntött – örömnapija.

³⁸ SCHEIBER 1999. 7-11. (facsimile kiadás). A kiadvány a Hehaluc 1946-ban megjelent kötetének stencilezett kiadása (egyetemi jegyzet).

³⁹ Pájtán: görög eredetű szó, szoros összefüggésben áll a *poéta* kifejezéssel. A szó jelentése: liturgiai költő.

⁴⁰ Ez a pijut a HHH 10. oldalán található.

IZRAEL

Izrael változó helye a világban

GONDOLATOK IZRAEL TISZTELETBELI KONZULJAINAK 3. VILÁGTALÁLKOZÓJÁRÓL

2017. november 6-8. között tartották Izrael tiszteletbeli konzuljainak 3. világtalálkozóját Jeruzsálemben. Az izraeli külügyminisztérium által három évente rendezett találkozó célja, hogy a világ minden tájáról összesereglett tiszteletbeli konzulokat első kézből tájékoztassák az izraeli politika, gazdaság, kultúra aktuális kérdéseiről, legfontosabb eseményeiről és jövőbeli terveiről. Észak-, Közép- és Dél-Amerikától Európán és Afrikán át egészen a Csendes-óceán távoli szigetéig mintegy nyolcvan konzulátus működik, közülük nem kevés rezidens nagykövetség nélkül. Ezek a találkozások mindkét fél számára igen fontosak, hiszen alkalom nyílik a helyi tapasztalatok, sikerek és megoldandó feladatok közvetlen, személyes tolmácsolására. A külügyminisztérium vezető személyiségeinek beszámolóiból és a velük való konzultációkból kitűnt, hogy Izrael komoly szellemi és anyagi erőforrásokat szentel annak a képnek a kialakítására és erősítésére, hogy Izrael a világ népei nagy családjának fontos, egyes területeken elengedhetetlen része. Ennek érdekében markánsan jelen van képzéseivel és szaktanácsadásaival a fejlődő országokban a gazdaság és a tudomány számos területén, elsősorban a mezőgazdaságban, a vízgazdálkodásban és a meglévő energiaforrások optimális hasznosításában. Az ipariilag fejlett országok között is kiemelkedik az autópálya számára végzett kutatásaival és fejlesztéseivel (különösen az autonóm járművek területén), a repülés biztonságát pedig egyre több légitársaság számára izraeli berendezések biztosítják. Az internet (mind a termelés, mind a kommunikáció) alapjait érintő kiberbiztonság terén az izraeli cégek ugyancsak jelentős eredményeket értek el, megoldásaik világszerte keresettek. A humanitárius segítségnyújtás terén is kiemelkedő szolgáltatások vannak, természeti katasztrófák elhárításánál gyakran elsőként jelennek meg az izraeli segélycsapatok.

Mindezen, az utóbbi néhány évtizedben vagy néhány évben létrejött eredmények mögött az ország azon magabiztos hite rejlik, hogy mindazért, amit a világ többi részének nyújt, cserébe biztonságot is fog nyerni. A biztonság kérdése több előadó központi témája is volt. Kiemelték, hogy Izrael fennállása óta még nem volt olyan ígéretes az ország nemzetközi környezete, mint ma. A mai rendkívül összetett időkben, amikor

a Közel-Kelet több állama és egyes nagyhatalmak is a hegemoniájukért küzdenek, akkor, amikor a szunniták és a síták világszerte zajló küzdelme folyik, Izrael számos szunnita arab országgal egyre erősebben együttműködik a régió stabilitásának fenntartásában. Ami korábban elképzelhetetlen volt, Szaúd-Arábiával és több Öböl-menti országgal számos területen jól megfigyelhető a közeledés, Egyiptom és Jordánia pedig konkrét akciókkal éppúgy szolgálja Izrael biztonságát, mint Izrael e két országét. Oroszországgal – annak szíriai jelenléte miatt is – bár kényes, de mindennapos kapcsolatban állnak: Izraelnek létérdeke, hogy ne engedje meg, hogy Irán, és rajta keresztül a Hezbollah hatalmi szándékai megvalósuljanak, és hogy ebben az oroszokkal politikai egyezsége jussanak. Az USA-val, mint mindenütt kiemelték, az előző adminisztrációnál jóval szorosabb kapcsolatban vannak: a stratégiai katonai szövetségen kívül az USA a

nemzetközi szinten egyértelmű politikai támogatást nyújt Izraelnek, aminek csak egyik látványos, de fontos eleme volt Jeruzsálemnek Izrael fővárosaként való elismerése. Az Európai Unióhoz fűződő politikai kapcsolatok terén azonban elég sok a kérdőjel: míg az EU fontos szerepet kíván játszani az izraeli-palesztin viszony megoldásában, az izraeli fél, látva az Iránnal kötött megállapodás szembeütő félmegoldásait, és hasonló megközelítést tapasztalva az izraeli-palesztin viszony kezelésében is, mindenekelőtt azt várja, hogy az EU jobban azonosulni tudjon Izrael biztonsága elsődlegességével. Az, hogy Európának nincs egységes külpolitikájája, lehetőséget teremt arra, hogy az országok maguk árnyalják Izraelhez fűződő viszonyukat. Ennek példája a V4-ek országai, akikkel az utóbbi néhány hónapban ígéretesen dinamikus fejlődésnek indultak a gazdasági, tudományos és kulturális kapcsolatok.

Izrael megalapításának 70. éves jubileuma alkalmat teremt arra, hogy a magyar társadalom előtt bemutassuk Izrael legújabb eredményeit és közel hozzuk hozzá hétköznapijait is. Az elkövetkező hónapokban ezért fog tenni konzulátusunk is.

Hunyadi László

Izrael Állam magyarországi tiszteletbeli konzulja

KITEKINTÉS

A Komáromi Zsidó Hitközségről

2017. október 8-án körzetünk sok tagja vendége volt a Komáromi Zsidó Hitközség (Komárno) szükeszi (szukoti) kulturális eseményének, amely alkalmat nyújtott arra, hogy röviden megismerkedjünk vendéglátóinkkal, ízelítőt kapjunk a hitközség tevékenységéről. A vendégek megtöltötték a kb. 150 fő befogadására alkalmas kultúrtermet.

Komáromban 1791-től működik a hitközség. A holokauszt előtt a városnak 2500 zsidó lakosa volt, közülük 1922-en lettek a népiirtás áldozatai. A közösség jelenleg több

mint 50 tagot számlál. Rendezvényeinken részt vesznek a környező városokból és a közeli magyarországi településekről is, mivel Komárom-Esztergom megyében nincs működő hitközség. A több mint 120 éves Menház ad otthont: az irodának, könyvtárnak, mikromúzeumnak, kultúrteremnek, az épület része a kis ortodox zsinagóga. A kulturális és közösségi központ az elmúlt húsz év alatt a támogatásokon kívül a rendkívül munkaigényes pályázati tevékenységnek köszönhetően csaknem teljesen megújult. A vallási életen kívül a tagság és a vezetőség aktivitásának köszönhetően gazdag programok valósulnak meg. Koncertek, előadások, kirándulások, kiállítások, konferenciák várják a

mindenki számára nyitott programokon az érdeklődőket. A havonta megjelenő Hitközségi Híradó eljut az egykori komáromiakhoz a nagyvilágba. Közülük többen lelkes támogatással kísérik figyelemmel tevékenységünket. Két fő szervezőnk a Paszternák fivérek a város kulturális életéhez való hozzájárulásukért az idén Polgármesteri díjban részesültek, szüleik pedig A zsidóságért elismerést kaptak meg Budapesten.

Paszternák Tamás

MENHÁZ, KOMÁROM

ZSINAGÓGABELSŐ

KULTÚRTEREM

BEMUTATKOZIK EGY MAGYAR CIVILSZERVEZET

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület

Legutóbbi számainkban már olvashattak egy-egy ismertetőt: egy új sorozat részeként bemutatjuk egy-egy civil szervezet tevékenységét (Raul Wallenberg Egyesület, Az Élet Menete Alapítvány). Most a MAZSIKE-n a sor.

„Van-e ki e nevet nem ismeri?...”

Az utóbbi években egyre többször találkozok olyan ismerős és ismeretlen emberekkel, akik hírtelen ráébrednek, hogy ott voltak 1988 novemberében az MTA budavári dísztermében a MAZSIKE megalakulásánál. Azután az évek során elsodródtak, most pedig visszatálnak hozzánk. Talán azért, mert egy idő után megint hiányzik a közösség.

Közel 30 év után nehéz megmondani, hol vannak a hátrák egy civil szervezet életében. Ha belegondolunk abba, hogy milyen társadalmi és politikai környezetben kezdtük meg az előkészítést, a szervezést, fel sem mérve, hogy milyen lesz ebben az országban a zsidó közösségek helyzete negyedszázad múltán. A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület öntevékeny magyar zsidó szervezet, az újra-éledő zsidó öntudat első hivatalos civil összefogása, első demokratikus alapon létrejött önszerveződése. Egyesületünk különleges lélektani pillanatban, jó időben, jó helyen alakult meg: már lehetett érezni a pártállami diktatúra szorításának enyhülését, de még senki nem tudhatta teljes bizonyossággal, hogy ez a folyamat hova fog kifutni.

Ha mérleget készítünk, akkor abban nagy súllyal esik latba, hogy úttörő tevékenységünk nyomán megélné a zsidó közélet, megszorodtak a különféle vallásos, kulturális, szabadidős, felnőtt és ifjúsági szervezetek. Vannak olyan kulturális intézmények, amelyek feladatuknak tekintik a zsidó kulturális örökség ápolását, új értékek létrehozását. Budapest mellett vidéken is megélné a zsidó közélet, egymást érik a kulturális rendezvények, fesztiválok.

Mindez olyan körülmények között, amikor egyre erősödik az idegengyűlölet, megszorodtak az antiszemita jelenségek, amit a kinyilvánított kormányzati szándék mellett csak széles társadalmi összefogással lehet viszszaeszközíteni. Ilyen helyzetben különösen fontos, hogy nyíltan, felemelt fejjel vállaljuk identitásunkat, és ne hagyjuk csorbulni a magyar zsidó kultúra mérhetetlenül gazdag örökségét. Ehhez segítségül hívjuk a zsidó és nem zsidó értelmiségieket, művészeket, tudósokat, közéleti embereket, barátainkat.

Az utóbbi években tevékenységünkkel kiléptünk a határokon túlra, ahol a zsidó közösségek picinyek, de hagyományaik, múltjuk, értékeik felbecsülhetetlenek.

Egyszerre kínálunk tagjaink és a tágabb zsidó közösség számára lehetőséget saját kulturális hagyományainak ápolására, megélésére, identitásának kulturális alapon történő megerősítésére, valamint kulturális alapon hidat építeni a zsidó és nem zsidó emberek között. Ezt szolgálja Hírlevelünk, honlapunk, az általunk alapított és folyamatosan megjelentetett SZOMBAT című zsidó közéleti és kulturális folyóirat, amely néhány éve már online formában is működik.

Egyesületünk a több mint negyedszázad alatt tagjaink, szimpatizánsaink, közreműködőink és partnereink révén nagyon széles kapcsolatrendszerre, tapasztalatra tett szert. Saját kezdeményezéseinken túlmenően folyamatosan keresnek meg bennünket zsidó szervezetek, kulturális intézmények, önkormányzatok, külföldön élő honfitársaink közös projektek, programok, kiadványok igényével és az együttműködés változatos lehetőségeivel. Meggyőződésünk, hogy ezeknek a kezdeményezéseknek jelentős szerepük lehet zsidó közösségi és a közélet megerősödésében, a társadalmi elfogadottság növelésében és egyben az ország kulturális közkinccsének gazdagításában. Azt gondoljuk, hogy a kilátásba helyezett és elindult zsinagóga felújítási program keretében régi intézményeink, értékes műemlékeink a jövőben a szakraális célok mellett (már ahol van zsidó közösség), a tágabb közösség céljait, a zsidóság hagyományainak, értékeinek megismerését kell szolgálniuk.

Munkánk során igyekszünk nyomot hagyni magunk után, de nem az önfényezés szándékával. Ezt szolgálják kiadványaink, Metró Galéria kiállításaink, az általunk kezdeményezett emlékmű Kamenyec-Podolszkijban vagy a MAZSIKE díjai, amelyek egyikét decemberben vehette át Schöner Alfréd. Miként első között kezdeményeztünk megemlékezéseket, kiállításokat a roma holokauszt áldozatairól is.

A fentebb leírtak talán túlságosan is dicsekvőnek tűnnek. Értelmüket azonban nem a nagy szavakban, hanem a hétköznapi apró munkában nyerik el. Hónapról-hónapra igyekszünk színvonalas irodalmi programokkal, közéleti beszélgetésekkel, tárlat látogatásokkal, kiállításokkal, kirándulásokkal kiszolgálni és egyben erősíteni is közösségünket. Ezt szolgálja a néhány éve bevezetett MAZSIKE Kulturális Kártya is. És közben megteremteni mindennek a pénzügyi fedezetét.

Ezek vagyunk. És miután nincs sem szűk, sem tág önálló helyiségünk, hozzánk mindenki befér.

Kirschner Péter
a MAZSIKE elnöke

HOLOCAUST

Nádor Éva: Szemelvények

A TÉMÁRÓL EGY KICSIT MÁSKÉPPEN

A legutóbbi számunkban tájékoztattuk a kedves olvasót arról, hogy megjelent Nádor Éva könyve a „Csillagos életek”. Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy 2017. október 2-án részt vehettem azon az előadáson, amelyen a könyv szerzője összefoglalta, hogy kiválasztott interjúalanyai hogyan emlékeznek a holokausztra illetve sok ezzel kapcsolatos helyzetet elemzett. Most ezeknek az elemzéseknek a tapasztalatait adjuk közre Nádor Éva tollából.

A szerk.

Két évvel ezelőtt jelent meg a *Csillagos házak. Emberek, házak, sorsok* című könyv, amely közel kilencven visszaemlékezést tartalmaz. A visszaemlékezők jelentős része gyermekként került csillagos házba, és élte meg a vész-korszak borzalmait.

A történeteket olvasva óhatatlanul felmerült bennem a kérdés, mi történt velük a holokauszt után. Mi lett azokkal a gyerekekkel, akiknek a gyerekkora elveszett, akiknek nem a gyermeki gondtalanság, öröm, boldogság adatott meg, hanem a félelem, a rettegés, a bizonytalanság.

Ez a hiányérzet, a nem csillapodó érdeklődésem, kíváncsiságom ösztönzött arra, hogy az egykori gyermekeket, akik mára idős asszonyok és férfiak, megkeressem, és arra kérjem, meséljék el életüket, mondják el, mi történt velük, hogyan alakult az életük a borzalmak után.

A könyvben szereplő 25 élettörténet sokféle következtetés levonására alkalmas. Talán a legfontosabb, hogy tökéletesen cáfolja az antiszemita sztereotípiákat. A történetekben szereplők életkörülményei, küzdelmei sok esetben nem különböznek egy átlagos nem zsidó családtól. A különbség mégis drámai, a történelem egy szakaszában szembesülniük kellett a zsidó származásukból való üldözéssel, ami az egész életükre kihatott.

A holokausztot gyermekként megélt elbeszélők családjának döntő többsége kispolgári életet élt, az akkori családmoddellnek megfelelően az asszonyok általában háztartásbeliek voltak, illetve ha saját kereskedéssel, üzlettel rendelkeztek, ők is besegítettek az üzletbe. Családi hátterüket tekintve – nagyszülei, szülei foglalkozása, jövedelmi helyzete – jellemzően középosztálybeliek. A szülők változatos foglalkozással rendelkeztek, legtöbbjük kereskedő, tisztviselő volt, de mérnökök, orvosok is voltak közöttük.

A család mindenhol fontos szerepet játszott, a még élő nagyszülőkkel, rokonokkal általában igen szoros volt a kapcsolat. A legtöbb családban inkább a nagyszülők voltak

vallásosak, a vallási ünnepeket általában náluk tartották.

A felszabadulás mindenki számára eufórikus boldogságot jelentett, amely örömet azonban a család „vesztései”, az elvesztett szülő, testvér, rokon erősen beárnyékolta.

A háborús évek után hasonlóan, mint a nem zsidó családok esetében a fennmaradás, az életkörülmények megteremtése volt a központi kérdés. Az elbeszélők családjának többsége küzdelmes éveket élt át. Otthonaikat bombatalálat érte, lakásaikba mások költöztek, vagy ha jó esetben vissza is kapták, azokat kifosztva, rettenetes állapotban találták. A rémes lakáskörülmények mellett minden családnak komoly anyagi nehézséggel kellett szembenéznie. A zsidó családok a holokauszt alatt mindenüket elvesztették, a legtöbb esetben a családfő nem tért vissza, a korábban általában háztartásbeli asszonyoknak kellett a megélhetésről gondoskodni.

Az elbeszélők szakmai pályafutását a családi háttér, a szülők végzettsége bizonyos mértékig befolyásolta, az orvos vagy mérnök szülők gyermekei szülei nyomdokába léptek. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a más család-típusból, társadalmi helyzetből származó interjúalanyok is tanultak, első generációs értelmiségivé váltak. Jelen esetben az értelmiség kategóriát széles értelemben használom, a műszaki középvezetőtől az orvosig, a tanártól a művészemberig.

Ennek a nagyfokú társadalmi mobilitásnak nyilvánvalóan számos oka van, egyebek között társadalmi-gazdasági tényezők. A beszélgetésekből egyértelműen az derült ki, hogy e vonatkozásban a legmeghatározóbb mégis inkább a családi háttérből eredő kulturális örökség. A zsidó kispolgárság életében a tanulás, a kultúra mindig kiemelkedő szerepet töltött be, az olvasás, a zene szeretete visszatérő eleme a felidézett családi emlékeknek. Lehet, hogy a zsidóság valóban „a könyv népe”? Minden esetre az izraeli könyvkiadási adatok is ezt igazolják, hiszen évente körülbelül 4500 könyv jelenik meg, ami világviszonylatban is kiemelkedő. Ugyanezt tapasztaltam beszélgető partnereimnél, a könyv és a kultúra szeretete minden találkozásnál szembeötlő volt.

Az elbeszélők lakhely szerinti eloszlása is említésre méltó. A budapesti zsidóság a háború előtt túlnyomórészt a hatodik, hetedik, nyolcadik illetve tizenharmadik kerületekre koncentrálódott. Ma sokkal nagyobb szétszórtság a jellemző, az idős korosztályt képviselő huszonöt elbeszélőnk esetében is jellemző a hagyományosan preferált kerületek megváltozása, közülük legtöbben Zuglóban és Újbudán élnek.

Az elbeszélőkre a holokauszt alatt átéltek több féleképpen hatottak. A gyerekként átéltek valamilyen módon mindegyikük személyiségét befolyásolta, ebben a korosztályi különbségeknek úgy tűnik kisebb a befolyása.

A túlélők traumájában, a poszttraumás tünetek előfordulásában és azok erejében már szignifikánsabb különbségek mutatkoznak az életkor szerint.

A történelmi párhuzamosságokon – csillagos ház, gettó, felszabadulás, 1956 – túl volt néhány olyan jelenség, amely vissza- visszatér az elbeszélésekben. Ilyen például az elvesztett apa és a gyermek szoros, életre szóló érzelmi viszonya. Úgy tűnik az elbeszélőknek általában az apával való kapcsolata volt a lelkileg meghatározó, bár lehetséges, hogy a veszteség is árnyalhatja ezt a képet.

Egy másik általános jellemző, hogy a háború után igen gyakori volt több generáció tartós együttélése. Ez persze egyfelől gazdasági kérdés, másfelől azonban nyilván társadalmi, kulturális gyökere is van.

Ugyancsak szembeűnő lehet a fiatalabb olvasók számára, hogy a szereplők közül sokan, nyugdíjazásukig csupán egy-két munkahelyen dolgoztak. Ma már ez elképzelhetetlen.

Ami az elbeszélők politikai meggyőződését, beállítottságát illeti, kivétel nélkül baloldali, liberális gondolkodású emberek. A soá után a holokauszt túlélők többsége a kommunizmusban látta a lehetőséget arra, hogy eltűnjenek a származás szerinti megkülönböztetések. Sokan be is léptek a pártba, bár 1956-ban többen kiábrándultak és kiléptek. Vannak azonban néhányan, akiknek a meggyőződése az évtizedek alatt sem változott.

ASSZIMILÁCIÓS TÖREKVÉSEK

A zsidó asszimilációval, annak történeti alakulásával számos történész, gondolkodó foglalkozik, mind a magyar mind a nemzetközi szakirodalom igen gazdag. Az élettörténetekből az asszimiláció tendenciája egyértelműen kirajzolódik.

A visszaemlékezők közül csupán hárman vannak, akiknek nem magyarosított a nevük. Erre a lépésre csaknem minden esetben már a szülők szánták el magukat. Így lett a Friedből Falus, a Hirschből Harsányi, a Kösztenbaumból Kardos.

Ami a nyelvhasználatot illeti, az elbeszélők családjában a magyar nyelv volt használatos, a német nyelvet a szülők leginkább akkor használták, amikor nem akarták, hogy beszédüket értsék a gyerekeik. Ki ne hallotta volna? „Nicht vor dem Kind”.

Az asszimiláció egyik további fontos eleme a vegyes házasság, amiben Budapest szerepe, csakúgy, mint az egész asszimilációs mozgalomban, szintén meghatározó. Az elbeszélők többsége az ötvenes években kötött házasságot, néhányan elváltak, egy részük újra házasodott. Az elbeszélők fele vegyes házasságban él(é)t.

Az élettörténetekből az rajzolódik ki, hogy a párválasztásnál, legtöbbjükénél a vallás nem igazán játszott szerepet. Még azoknál sem volt mindig tudatos a választás, akiknek zsidó házastársa lett. Érdekes, hogy ugyanakkor a házasságok sikertelenségének okát többen éppen a vegyes házasságban látták.

ZSIDÓ VALLÁS – VALLÁSI HAGYOMÁNYOK

A holokauszt előtti magyarországi zsidó társadalom váláshoz való viszonyát egyértelműen mutatja a hitközségek, a zsidó intézmények aktivitása. Gondolok itt a zsidó iskolákra, talmud iskolákra, a zsinagógák nagy számára.

Az elbeszélők nagyszülei között még voltak ortodox hagyományt követők, a szülők azonban már neológok voltak, vagy egyáltalán nem tartották a zsidó vallást. A neológ vallást követők általában a péntek estét és a nagyobb zsidó ünnepeket – Rosh Hashana, Jom Kippur, Hanuka, Pészah – tartották.

A zsidó vallás gyakorlásának hagyományát a vészkorszak természetesen átírta. A tényadatok szerint a kitérték száma 1919 és 1941 között Budapesten mintegy 24.000 fő volt. A könyvben szereplők közül is sokan elhagyták izraelita vallásukat, a szülők zöme annak reményében tért ki, hogy ily módon megmenekülnek az üldöztetéstől. Legtöbben a katolikus vallást választották, de az unitárius és az evangélikus vallás is előfordult. A kitérés talán azért sem okozott lelki gondot, mert a szülők nagy része eleve nem volt vallásos, a visszaemlékezők szüleinek csupán egyharmada tartotta valamilyen formában a zsidó vallást. A kitérés majd minden esetben csak formai volt, nem járt együtt e felvett vallás gyakorlásával.

Ennek ismeretében nem meglepő, hogy az elbeszélők zöme, egy-két kivételtől eltekintve nem volt hívő, többségük ateista volt. A holokauszt traumája azután még azokat is eltaszította a vallástól, akik gyerekkorukban vallásos nevelést kaptak.

ANTISZEMITIZMUS

Ha az antiszemitizmusról beszélünk, nem kerülhetjük meg, hogy azok, akik túléltek a holokausztot és Magyarországon maradtak, 1945-1948 között több antiszemita atrocitással szembesültek. Így történt Miskolcon, Kunmadarason, hogy a legkirívóbbakat említssem.

A Medián reprezentatív felmérése 2014 végén készült, 1200, tizennyolc éves vagy annál idősebb ember megkérdezésével. A kutatás szerint 2014-ben a magyar társadalom harmadára jellemző az antiszemitizmus, ötödére pedig az erőteljes zsidóellenes beállítódás. 2006-ról 2011-re jelentősen nőtt, azóta lassan némileg csökkent az antiszemitizmus. Meglepő, hogy az iskolai végzettség, a társadalmi státusz, a munka jellege (fizikai vagy szellemi), és a zsidóellenesség mértéke között nincs szignifikáns

statisztikai összefüggés, egyértelműen kimutatható ugyanakkor a pártpreferencia és a zsidóellenesség között.

Az előbbieket tükrében nem csoda, hogy az interjúalanyok többsége felnőtt korában is tapasztalt antiszemitizmust, sőt ma egyértelműen annak megerősödését látják.

ZSIDÓ IDENTITÁS

Amikor zsidó identitásról beszélünk, azonnal felmerül, hogy mi is a zsidó identitás lényege. Az interjúkhoz kapcsolódó beszélgetésekben is felmerült, ki a zsidó, mi is a zsidó identitás. Manapság leggyakrabban a vallás, a tradíció, a kultúra azok a dimenziók, amelyek mentén a zsidó identitást meghatározzuk.

A zsidó identitás, önazonosság kérdése igen sok vitát váltott ki a közelmúltban. Gondolok itt a Magyar Narancsban György Péter és Köves Slomó között 2014-ben a Magyar Narancs lapjain kibontakozott vitára. Kétségtelen, hogy az asszimiláció, mind a zsidó felvilágosodás, mind a Kádár-kori Magyarországon lehetővé tette, hogy a „nem zsidó szubkultúra is feloldódjon a többségi társadalomban.”

Az életinterjúk tökéletesen alátámasztják ezt a gondolatot. Az elbeszélésekből az derül ki, hogy már felnőttként – ötvenes-nyolcvanas évek – sokan közülük nemcsak elhallgatták zsidóságukat, de saját múltjuk iránt sem mutattak érdeklődést, sőt családi körben is tabu témaként kezelték. Az is kiderült, hogy ebben persze sok tényező szerepet játszott, egyebek között maga a politikai feltételrendszer, az ateizmus, karrierjük féltése, nem utolsósorban pedig a holokauszttrauma ily módon való feloldása. Mindegyikre találhatunk példát az élettörténetekben.

Az is egyértelműen látszik, hogy az elbeszélők zsidó identitása életük során változott, az életkorral erősödött. Önmagában az életkor is előhozza az emlékeket, idősebb korra a gyökerek fontosabbá válnak. Fiatalabb korban a napi gondok, feladatok, események töltötték ki az emberek életét, kevés idő jutott az emlékezésre. Egyértelmű, hogy a nem zsidó házastársak elhunytával felerősödött a zsidó identitás. Végül nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a politikai feltételrendszer megváltozása két vonatkozásban is erősítette a zsidó öntudatot. Egyfelől a zsidó élet felpezsdülése – oktatási intézmények, civil szervezetek, kulturális központok, ifjúsági szervezetek, folyóiratok, táborok –, másfelől az antiszemitizmus újbóli felerősödése.

A HOLOKAUSZT TRAUMA

A könyv szereplői mindannyian gyerekként élték át a holokausztot. Az életinterjúk egyértelműen mutatják, hogy a holokauszt mindegyikük életének traumatikus pontja. Az állandó életveszély, a bizonytalanság, a nélkülözés, a félelem belevésődtek a soát átélő gyermekek lelkébe. A holokauszt-szindróma az 1950-es évektől foglalkoztatja a pszichológusokat. A témával foglalkozók közül B. Bettelheim, L. Eitinger, W.G. Niederland a legismertebbek. Talán

érdemes megemlíteni, hogy mindannyian holokauszt túlélők. A magyar pszichológusok közül Virág Teréz munkássága kiemelkedő, aki intenzíven foglalkozott a holokauszt traumával.

A 25 mesélő közül egy 4 éves, tizenhét 6-13 év közötti és hat 13 évnél idősebb volt 1944-ben. Természetesen pusztán az élettörténetekből nem állapíthatjuk meg az elszennvedett trauma közti különbségeket, bár azok valamelyest érzékelhetőek. Azt minden esetre megállapíthatjuk, hogy annál, aki négyévesen élte át a holokausztot, nem igazán mutatkoztak traumatikus tünetek. A 6-13 éveseknél igen gyakoriak voltak a tipikus poszttraumás tünetek, míg a kamaszoknál a trauma neurózis gyengébb, a traumát átélő személy által jobban, tudatosabban kezeltnak mutatkozott.

A holokauszt pszichológiai hatásainak kutatásában kiemelkedő jelentőségű volt Niederland közel ezer túlélővel folytatott vizsgálata. A legtöbb túlélőnél hasonló szimptomákat figyelt meg, ilyenek a szorongás, alvászavarok, depresszió, pszichoszomatikus zavarok.

A kényszerköltöztetés, a sárga csillag viselése, a megaláztatások, a bujkálás, a nyilas razziák, a gettó állandó félelemben, bizonytalanságban, rettegésben tartották a gyerekeket.

A 25 elbeszélő közül háromnak mindkét szülőjét, tizenötnek édesapját gyilkolták meg a holokausztban. A nagynénik, nagybácsik, unokatestvérek, más rokonok elvesztéséről, hiányáról még nem is beszéltünk. Megkérdőjelezhető, hogy mindez egész életük alakulására kihatott? Kétségre vonható, hogy érzelmileg milyen sérülést jelentett ez a gyerekkorban és milyen örökös hiányérzetet, fájdalmat egész életükben? Vitatható továbbá, hogy sokkal nehezebb körülmények között nőttek fel, mint kortársaik?

Az életinterjúk zömében szó esik a következő generációkról: a gyermekekről, unokákról, sőt esetenként dédunokákról. Lényegében három kérdéskör bontakozik ki: a túlélők hogyan tudták gyermekeikkel zsidó származásukat, a következő generáció rendelkezik-e zsidó identitással, és ők mit adnak tovább gyermekeiknek. Az volt a jellemző, hogy annak apropóján szóltak a zsidó származásról a szülők, ha a gyerek az iskolából ilyesfajta témával érkezett haza.

A következő generációk zsidó identitása vegyes képet mutat. A legtöbb interjúalany úgy kezdett erről beszélni, hogy gyermekeiknek, unokáiknak nemigen van zsidó identitása. Az elbeszélés során azonban egy sokkal árnyaltabb kép rajzolódott ki, többen érdeklődnek a zsidóság iránt, jártak Izraelben, zsidó szervezetekhez csatlakoztak, sőt olyan is van, aki zsinagógába jár.

Remélem, ezt a rövid összefoglalót érdekesnek találja a Kedves Olvasó, és talán néhányukat arra ösztönzi, hogy elolvassák a könyvet.

Nádor Éva

ELISMERÉS

dr. Schöner Alfréd főrabbi kitüntetésekét vett át

Szeptember 18-án a Goldmark teremben tartotta a Mensch Alapítvány a 2017.évi magyarországi díjátadóját.

Geiger András, az alapítvány operatív vezetője három ismert személynek adta át az elismeréseket: Ferge Zsuzsa szociológusnak, Schöner Alfréd főrabbinak és posztumusz díjat Heisler Lászlónak, a Dohány utcai körzet egykori elnökének, amelyet Laci bácsi özvegye, Heisler Rózsa vett át.

A díjátadón sok rövid, részben a díjazottak életével és tevékenységével összefüggő filmbejátszást láthattak az érdeklődők.

Az alábbiakban – rövidített változatban – közreadjuk Oláh Jánosnak, az OR-ZSE rektorhelyettesének dr. Schöner Alfréd főrabbi úr életét és tevékenységét bemutató laudációját.

December 18-án, hétfőn délután az ugyancsak Baumhorn Lipót által épített Bethlen téri zsinagógában tartotta a Magyar Zsidó Kulturális egyesület (Mazsike) hagyományos hanukai rendezvényét, amelyen – mint minden polgári évben – kitüntetésekkel adtak át a kultúra különböző területén működő tudósoknak, művészeknek.

A gyertyagyújtás – amelynek során egy-egy szál gyertyát az izraeli és osztrák nagykövet is meggyújtott – után Kirschner Péter a Mazsike elnöke mondott rövid értékelő beszédet.

Közösségünket is nagy megtiszteltetés érte: dr. Schöner Alfréd főrabbi életműdíjat kapott. Zsinagógánk vallási vezetőjének életútját Róbert Péter egyetemi docens ismertette. Dr. Schöner Alfréd válaszában a díjat édesanyja emlékének ajánlotta, aki után főrabbinak Hanuka 4. napján van Jahrzeitje.

Dr. Schöner Alfréd olyan személyekkel együtt vehette át a Mazsike 2017. évi díját, mint Fekete László főkantor, Szinetár Miklós főrendező, Gábor György filozófus, Jusztin Ádám a Maccabi Magyarország vezetője, Olti Ferenc közösségsszervező (a balatonfüredi egykori – új zsinagóga újjászervezője) valamint Schiller Péter, az Opel márkakereskedője, a zsidó kultúra egyik legjelentősebb mecénása.

BALRÓL JOBBRA: SCHÖNER ALFRÉD, HEISLER LÁSZLÓNÉ, GEIGER ANDRÁS, FERGE ZSUZSA, BEER GYÖRGY

A díjátadás után a Budapesti Fesztiválzenekar Kamaragyűtése nagy sikerű koncertet adott.

Gratulálunk Schöner főrabbi úrnak és valamennyi kitüntetettnek.

LAUDATIO

A tegnapi napon, szombaton/sábeszkor olvastuk a Tórából, a Nicávim hetiszakaszából:

... „רָאָה נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב.”¹ – Lásd, adtam eléd ma az életet és a jót...¹ Nemcsak tegnap, ma is „jót” adunk, igaz nem közvetlenül az Ő.való adja, hanem, a Mensch Nemzetközi Alapítvány, a „Mensch-díjakat”.

A mai napon, az egyik díjazott: Dr. Schöner Alfréd, az Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem rektora, tanácskezelő egyetemi tanára, szakfelelőse, a Hegedűs Gyula utcai (Csáky) zsinagóga, a בני ישראל zsinagóga főrabija.

Schöner Alfréd 1948 október 12-én, erev jom kipurkor született, Nyíregyházán, Schöner Ignác és Adler Jolán gyermekeként. Apjának négy gyermeke, felesége, és 39 családtagja lett a soá, a holokauszt áldozata; anyjának, négy gyermeke és a férje mellett 20 családtagját gyilkolták meg a rettenet éveiben.

folytatás a 12. oldalon ➔

¹ M.V. XXX,15.

A két özvegyen maradtottnak, Schöner Alfréd volt első és egyetlen közös gyermekük. Szüleit odaadón szerezte, több írásában is emléket állított nekik, máig fájó seb, hogy édesanyja 21 nappal rabbivá avatása előtt adta vissza lelkét Teremtőjének.

A Schöner család az 50-es évek elején Budapestre költözött. Itt járt Schöner Alfréd általános iskolába, majd a Zsidó Gimnáziumba, emellett az Akácfa utcai kis imaházba és a Dob utcai jesivába. 1967-ben, a gimnáziumi érettségi után, az Országos Rabbiképző Intézetben tanult tovább.

1974 január 13-án avatták rabbivá, és még az év májusában iktatták be a szegedi rabbi hivatalába, a nagy elődök, a Löwök és Schindler József örökébe. Scheiber Sándor, a Rabbiképző igazgatója a következőket mondotta beiktatásán:

„Fiam vagy, gyermekemnek érzek. A főiskolánkon eltöltött idő alatt megismerhettük jellemedet: a hűséget, a becsületességet, lelkiismeretességet. Amit ki-mondtál szent volt. Amit vállaltál, elvégezted.”

Szeged után, 1977-től a BIH Budai körzetének rabbi-já lett. Szolgálatának végzése mellett az ELTE BTK-n a könyvtár-, majd a művészettörténet szakon is diplomát szerzett; ugyanott a „művészettörténeti és művelődéss-történeti tudományok” doktora lett.

1985-ben főrabbi-vá nevezték ki a Dohány utcai zsinagógába, majd országgyűlési képviselő is lett. 1990-ben, feleségével, az Anna Frank Gimnázium tanárával és igazgatónőjével, valamint két gyermekükkel (Zsuzsával és Gáborral) alijáztak.

Az ősi földön, a zsinagógai szószéket egy időre felcserélte a katedrával, a főiskolai és egyetemi oktatással. 1991-96 között, a tel-avivi Michlelet Levinsky Tanárképző Főiskolán és a Haifa Egyetemen tanított zsidó művészettörténeti tárgyakat; valamint a jeruzsálemi, konzervatív irányultságú Rabbiképző óraadó tanára is volt.

1996-ban visszahívták Magyarországra, az Országos Rabbiképző Intézet Pedagógiuma tanárának és igazgatójának. 1997-ben művészettörténetből habilitált; 1998-ban a köztársasági elnök egyetemi tanárrá és az Intézet rektorává; majd 2000-ben a jogutód: Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem rektorává nevezte ki. Az ő vezetésével sikerült véghezvinni azt a nem könnyű feladatot, hogy az 1877-ben alapított – idén 140 éves – Rabbiképző Intézetből egy modern, a neológ hagyomány talaján álló, a kor kívánalmainak és elvárásainak megfelelő, államilag akkreditált egyetem jött létre, új típusú főiskolai (BA), egyetemi (MA) valamint doktori (PhD) képzésekkel.

Oktatási, oktatásszervezői tevékenysége és rabbinikus teendőinek ellátása mellett, a publikálást is fontosnak tartotta, számos könyve, tanulmánya, gyűjteményes kötete jelent meg, évkönyvet, folyóiratot szerkeszt, napvilágot látott írásaink száma a félezret meghaladja.

2003-tól az OR-ZSE zsinagógájának főrabbi-já, majd 2013-tól a Hegedűs Gyula utcai (Csáky) zsinagóga, a בני ישראל zsinagóga főrabbi-já, rektori teendőinek ellátása mellett. És amire még felettebb büszke: 3 + 2 unoka (Daniel, Lea, Alon_Michael + Yoni, Miki) boldog nagyapja. A legidősebb (Daniel) már katona az izraeli hadseregben, míg a legkisebb (Miki), majdnem 1 éves.

Rektor-főrabbi úr tanít a katedrán és a szószéken, szóban és írsaival, közéleti megnyilvánulásaival, cselekedeteivel.

Adja az Örökkévaló, hogy legyen ehhez még sok-sok ideje, egészsége és kitartása, hogy tudjon még sokunkat tanítani.

Gratulálok a „Mensch-díjhoz”!

Dr. Oláh János

ELŐADÓMŰVÉSZET

Ma már héber énekeket is tanulok

MALEK ANDREA SZÍNÉSZNŐ, ÉNEKESNŐ

- *Mikor szerepelt először színpadon zsidó közösség előtt?*
- Jó tíz évvel ezelőtt a szegedi zsinagógában, a Molnár Dixieland Band-del és Illényi Katicával volt egy szép, közös koncertünk. Nem mondom, hogy nem volt bennem szorongás, hogy' jövök én ahhoz, hogy egy ilyen közönségnek énekeljek...
- *Hú, de erős az önkontrollja...*
- Én nem tudom biztosan, hogy honnan jövök, és talán ezért volt különös izgalom bennem, miként fogad majd egy zsidó közönség...
- *Kutatja, hogy honnan is jön...?*
- Persze keresem a gyökereket is, hogy mely népcsoport-hoz vonzódom, kikhez hasonlítok, de szerintem az a lényeges, hogy én is I-hez tartozom és, mindezt a zenével fejezem ki.
- *Mégpedig igen sokféle műfajban. Elég nehéz lehetett a dolga, egy művészcsaládban, nyilván szigorú elvárások között megtalálnia önmagát, és átlépni mondjuk híres édesapja, Malek Miklós vagy édesanyja, Toldy Mária árnyékát.*
- Eszembe sem jutott, hogy át kell lépjek bármin, sokáig olyannyira természetes volt ez a közeg, hogy azt hittem minden gyerek művészcsaládban él. Csak azt láttam, hogy a szüleim szenvedélyesen szeretik amit csinálnak, és komolyan veszik a munkájukat. Valóban sokféle zenei utat próbáltam, tizenkét évig zongoráztam, és csak klasszikus műveket, aztán jött a zenés színház, de itt is, mint a klasszikusokban, a dzsesszben, vagy a népzeneben mindig a zene mélységeit keresem.
- *A Malek Andi Soulistic nevű, új együttese év végén megjelent lemezén ezek szintézise jött létre?*
- Ez egy nagy utazás a formáció vezetőjével, Jáger Bandival és kitűnő zenészeivel.

- *Mi az előzménye, hol találkoztak?*
- Vendégnek hívtak egy koncertre. Két évvel ezelőtt történt, hogy egy este a bécsi otthonunkban zenéltünk a gyerekekkel – a hajómérnök nagyfiam dobol, a hotelmanager

fiam pedig trombitál, kislányom hegedül, én zongorázom – és éppen a Hava Nagilát gyakoroltuk, amikor pitytyegett a gépem, és jött egy email Banditól, hogy egy zsidó tematikájú koncertet tervez, velem. Ez most amolyan lányregényes történetnek látszik, de így volt, így függenek össze a dolgok. Azután nem is igen kellett tanulni, hiszen a legjobb zsidó zeneszerzők, Fényes Szabolcs, Seress Rezső dalai Szenes Iván verseivel olyan mélyen beépültek az életünkbe, az emlékezetembe. Ezek segítenek élni, ezek a dalok az identitásunk részei. A koncert összeállt. A Rumbach zsinagógában léptünk fel, kint hét fok volt bent szerintem még kevesebb, sokan sínadrágban, bundában, de zsúfolásig megtelt a tér, ahol ez a zene elindult felfelé, szinte kiszippantotta önmagát a zsinagógából, hogy szétáradjon a városban mindenütt. Csodálatos volt. Ezután nem is akartuk abbahagyni, így jött létre a mai felállítás, a Malek Andi Soulistic.

- *Első lemezükön, a decemberben elkészült Madárka címűn népdalokat dolgoznak fel, vagy mondjam inkább átértelmezésnek?*
- Igen, utólag világossá vált, hogy amit létrehoztunk, egy új stílus is lehet. A népdalokat Bandi, jazz sztenderd módjára átharmonizálta, hozzáírt vokális részeket, sőt egyet-kettőt barátaim angolra és spanyol nyelvre is lefordítottak.

folytatás a 14. oldalon →

Számomra pedig óriási kihívás volt, a kreativitásom határait feszegette, hogy a népdal ritmikáját és a szöveget úgy emeljem át a jazz és a R&B világába, hogy a stílus is megmaradjon, és a Kincs is megmaradjon. Közben pedig megéreztem valami újat. Mintha egy kis kő lett volna a lelkem mélyén, amit már régen hordozok, de ami csak most, a dalok által kezdett el olvadni, és felszabadulni. Magam is hallom a lemezen mennyire másként énekelek, mint például a színházban. Ott kell a hangerő, nagy decibelek, nagy gesztusok, itt pedig belső utat járok be a zenével.

- *Ez az átélés mindig létrejön? Egyszer Falusi Mariannt láttam amint talán valamelyik Mahler művet próbálta a Danubius zenekarral – Mariann megérkezett, felugrott a színpadra a mikrofon elé, épp, hogy letette a hátizsákját és már bele is kezdett. Ez így történik mindig?*
- Szerintem az lehet a titok, hogy Mariann sem megy már soha le a színpadról. Mindig ott van, akkor is, ha kocsiban ül, vagy otthon főz... mindig a zene tölti el az életét mint nekem is. Már jóideje észrevettem, hogy én sem megyek le a színpadról, a gondolataim mindig valami művészi kérdésen szöszölnek, megoldásokon töröm a fejem.

– *Milyen színpad volt a Hegedüs zsinagóga?*

- A Zsidó Művészeti Fesztivál alkalmából léptem fel. Volt egy kis drukk bennem, mert először énekeltem eredeti nyelven a Jiddise Mamét. Ahogy Bandi a jiddish és a héber muzsika ismeretét egy nagyon kedves barátjának köszönheti, én ugyanezt Bandinak, aki azt mondta nekem, nyugi, Te tudsz jiddisül. Már honnét tudnék, persze, Bécs mellett élek, németül beszélek, énekeltem már portugálul, spanyolul, románul, franciául, még orosz dalokat is megtanultam, de jiddisül...? Átküldött egy pár szöveget és ahogy olvastam, hangosan kimondtam, úgy ismertem rá a szavakra! Hihetetlen élmény volt ezt a törekeny, rafinált, szomorú-vidám, nagyon mély értelmű, szép nyelvezet érteni. Mintha egy kis ablakon kincseskamrába láttam volna... azóta gyönyörű héber énekeket is tanulok, és azt éreztem például a Hegedüs zsinagóga közönségén, hogy hátradőltek és ahogy én szeretem ezeket a dalokat, ők is. A koncert után többen mondták, milyen jó a kiejtésem.

– *Jön még?*

- Bármikor, ha hívnak. Boldogan.

Rózsa Péter

KÖRZETI ESEMÉNYEK – HÍREK

Fesztivál – ismét a Hegedüsben

Szeptember 3-14. között rendezte meg a Mazsihisz 2017. évi Zsidó Kulturális Fesztivált.

Ahogy már az azt megelőző évben is, a Hegedüs Gyula utcai Zsinagóga a fesztivál egyik helyszíne volt. Így nálunk lépett el (nem először) a Klézmerész együttes Garai Péter vezetésével, a Finali Gábor, a Hunyadi téri zsinagóga rabbija által vezetett Bejn Hajamim együttes, valamint Malek Andrea előadóművész a Soulistic zenekar kíséretében.

Ezt a programsorozatot egy nagyon egyedi jellegű koncert zárta le, amelyet három különböző nemzetiségű (izraeli, német és lengyel) művész Barátok hangversenye, soha többé ne legyen háború – Ilse Weber visszaemlékezései címmel a különböző nemzeteknek a békéért történő össz-

szefogását jelképezte. Ilse Weber a második világháborúban a theresienstadti koncentrációs táborban dolgozott ápolónőként a gyermekkorházban. Fogsága alatt mindent megtett a fiatal betegekért, akiknek sokszor nem volt lehetőségük gyógyszerhez jutni. Ott tartózkodása alatt 60 verset írt, amelyek közül sokat dallá formált. Miután férjét Auschwitzba deportálták, Ilse Weber önként csatlakozott hozzá fiával, hogy ne szakadjon szét a család. A családból csak a férje élte túl a koncentrációs tábor.

A három ország nagykövetsége által szervezett koncert, amelyen az említett országok nagykövetei is jelen voltak, fantasztikus hangulatú volt.

Örömmel tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy 2017-ben a 100 éves Hegedüs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány részére a **NAV 269.100 forintot utalt vissza az un. 1%-os adórendelkezésekből**. Köszönjük szépen.

Kérjük, támogassa ez évben is adójának 1%-val Alapítványunk tevékenységét, vallási, oktatási és szociális céljainak elérését. Felajánlásukkal a körzet működését is segítik. Ez évben az eddigi programokon kívül kiemelten kezeljük a gyermekekkel, fiatalokkal való foglalkozást.

A 100 éves Hegedüs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány adószáma: **18298998-1-41**

Egy pazar téli óra Nógrádi Gergellyel

NÓGRÁDI GERGELY BEMUTATÓT IS TARTOTT

A FŐKÁNTORRAL SCHÖNER ALFRÉD BESZÉLGETETT

2017. 12. 3-án került sor a „Dáma, király, ász...” beszélgetéssorozat második eseményére, amelyben dr. Schöner Alfréd főrabbi kérdez, s ezúttal a vendége Nógrádi Gergely főkantor volt.

A Frankel Leo úti zsinagóga chazanja, akit néhány éve Európa legjobb kántora címmel ruházták fel egy leedszi kántorverseny megnyerésekor. Pedig csak 10 éves kántori múlttal rendelkezik: 2008-ban Klein Ervin főkántornál jelentkezett a kántorművészet elsajátítására. Igaz, azóta sokat tanult, külföldön is, többek között Tel Avivban is. Ma már nem csak továbbtanul, hanem tanítja is a kántorságot.

Nógrádi az a sokszínű személyiség, aki nem csak gyönyörűen énekel, hanem mesészerűen ír a gyerekeknek (mármint meséket), kiváló, vallási tárgyú könyveket szerkeszt, ezúttal dr. Róna Tamás főrabbival együtt. A fiataloknak szánt hittankönyvek (ebből három már elkészült, a

negyediket tervezik) tekintettel vannak az olvasók előképzettségére oly módon, hogy lehetővé teszik a lassabb vagy gyorsabb haladást egyaránt.

Schöner főrabbi – szokásához híven – csemegézett Nógrádi Gergely életrajzi történeteiben. Nem véletlen kezdte a gyermekkoránál, mivel Nógrádi nyíregyházi, s a főrabbit is a Nyírséghez köti az ifjúsága.

A kantor elmondta, hogy a második világháború előtti és közvetlen azután élt kántornemzedék egészen kiváló művészeket adott a világnak. Ma a kántorok jelentős része a zsinagógák mellett gyakran mutatkozik be a legnevesebb koncerttermekben, s ott a bemutatott dalok 70%-a világi jellegű.

A beszélgetést több esetben zenei bemutató szakította meg, amelyet a nagyszámú hallgatóság óriási tapsal jutalmazott.

Töltsön egy estét kedvencével

Ilyen reklámot szoktak alkalmazni akkor, amikor meg akarnak tölteni egy kulturális eseményre egy színháztermet. Nos, a mi esetünkben semmi ilyesmi nem történt, csupán a szokásos e-mailt küldte ki Anna a heti imaidők-értesítésében arról, hogy közösségünk az idén un. elő-Hanukát tart. Na és persze a zsinagógában a rabbi péntek esténként élőszóban hetente elmondott tájékoztatásban szerepelt az a név, amelyik úgy látszik vonzotta a publikumot.

S az eredmény? 2017. december 10-én hétfőn este a zsinagóga díszterme zsúfolásig megtelt Fesztbaum Béla (tegyük hozzá: és Turi Lajos/Lui/) produkciójára. Persze az előadás főhőse sem volt akárci: Spitzer Rudolf. S aki erre sem kapja fel a fejét, annak leírom: Seress Rezsőről van szó. Talán így már érthető a nagy érdeklődés, az, hogy néhány későn jövőnek pótszéket kellett betenni, s olyan is volt, aki állva nézte végig a közel egy órás előadást.

[folytatás a 16. oldalon →](#)

FESZTBAUM BÉLA

Persze az is lehet, hogy a közösség már egyszerűen kinőtte a díszterem méretét.

Fesztbaum úgy mutatta be Seress Rezső munkásságát, hogy az általa játszott kuplék közötti átvezető szövegébe a korszak néhány nagy, jól ismert művészeinek nevét, Seress kortársait szőtte bele. S persze a kor nem éppen örömteli történelmét.

Seress Rezsőt mindenki ismeri – legalábbis a hatvanas-hetvenes korosztályból. Rákosi Szidi színi-tanodájában tanult, ahogyan a kor művészei közül sokan mások is. Csak egy nevet említsünk, aki ugyancsak korának nagy művésze volt: Gravacs Tivadar. Nem ismerős a név? És úgy, hogy Bilicsi Tivadar?

Seress-Spitzer a Városligetből indult, ahol a híres Vurstli működött, s onnan került az erzsébetvárosi Kis-New Yorkba.

Ennek a lokálnak a neve sem ismerős? És így: Kulacs étterem? Pedig akkortájt kisnyujorknak hívták, ami logikusnak is tűnhet, ha arra gondolunk, hogy egy sarokra található a New York kávéháztól. Oda jártak „ellazulni”: Csontos Gyula, Herczeg Ferenc és Komlós Vilmos (a fiatalabbak részére: Hacsek és Sajó klasszikus megtestesítői) és sok más ismert művész támaszkodott Seress zongorájára, miközben a slágerré vált dalokat hallgatta.

Hogy mi mindent hallhattak Seresstől? Sok számot említett és énekelt Fesztbaum Béla: például a Részegnek lenni jó, Szeressük egymást gyerekek, Hiába van a palotád Budán- Pestre jársz a boldogság után, Gyere Bodri kutyám-szedd a sátorfádat, ... s a sort folytathatnánk.

Aki e sorok olvasásakor magában dúdolja e kuplékat, részese volt, vagy egy kicsit részese lehet az előadásnak és egyben Seress korának.

Persze, hozzá kell tenni, hogy nem volt egy vidámnak mondható éra. Aktív korszaka a 20. század huszas-harmincas-negyvenes éveire tehető. Az első világháborút közvetlenül követő, a gazdasági világválságot magában foglaló, a második világhégest megelőző évtizedekről van szó. Sokan Magyarországon és a világ sok országában (beleértve az Egyesült Államokat is) arról cikkeztek, hogy Seress dalai depresszióra, sőt öngyilkosságra ösztönözték a hallgatóságot. De, hogy ne így legyen, ezért követte Szomorú vásárnapot a Szeressük egymást gyerekek című nóta.

S hogy korunk néhány tekintetben hajaz Seress életének és munkásságának időszakára? Biztosan nincs így. De a dal szövege továbbra is érvényes: szeressük egymást gyerekek...

Brit Mila Hunyadi

2017. december 10-én, vasárnap délelőtt fontos és nagyon örömteli esemény színhelye volt zsinagógánk díszterme.

Híveink, a Hunyadi László és hitvese unokáját, Bihari Ádám és Hunyadi Laura másodszülött kisfiát vették fel Ábrahám szövetésébe, aki a Daniel Áron ben Jesája nevet kapta.

Az eseményen részt vett a család tagjain kívül, sok barátjuk, valamint a zsinagóga hívei.

A brit milát dr. Schöner Alfréd főrabbi celebrálta, azon móhélként dr. Hollós Gábor urológus-sebész működött közre.

Közösségünk ajándékát Müncz László körzeti elnök adta át az ifjú szülőknek.

Ezúton is kívánjuk, hogy a Teremtő jó egészséget, hosszú életet és a család tagjaival együtt sok-sok örömet adjon közösségünk legifjabb tagjának.

Hagyományos Hanuka a Hegedüsben – vadonatúj elemekkel

Már az is a hagyományokhoz kezd tartozni, hogy az első esti gyertyagyújtás joga egy rangos vendégé: Kardos Péter főrabbi, a zuglói zsinagóga doyen-főrabbija gyújtotta meg a gyertyát, énekelte el illetve elő a szokásos áldásokat és a moajcurt. Sajnos csak múlt és jövő időben beszélhetünk a Thököly úti templomról. Mindannyian tudjuk, hogy tavaly szimhasz tórákor leégett, s talán egy év múlva már felújított formában ismét használható lesz.

A gyertyagyújtást követő, Schöner-Kardos (fő)rabbi beszégetésén, amely hagyományosan része a hanukai együttlétnék, azt is megtudtuk, hogy nem éppen ideális körülmények között, egy iskolai osztályteremben imádkoznak a zuglói hívek sabszkor és ünnepekkor.

Kardos főrabbi humora sokunk számára ismert. Csak néhány kérdés és válasz az elhangzottakból:

Hogyan készül az Új Élet? (Kardos Péter a főszerkesztő) Régen azért kapták a lap írói, szerkesztői a fizetésüket, amit megírtak, ma azért, amit nem írnak meg.

Régebben a gyerekeknek voltak találós kérdések (modern szóval: kvíz) a lapban. Ma nincsenek. Mi ennek az oka? Régen volt pénz a díjazásra szolgáló ajándéokra – mára elfogyott.

Miért nincs a lapban sportrovat? Azért mert nincs ma olyan focicsapat, amely magát zsidónak deklarálná.

Kiktől tanult Kardos főrabbi? Hosszú a sor. Csak néhány rabbi- és kántor név ebből a sorból: Fisch József (Kazinczy utca), Gottschal Jakab, Fischer Benjamin, Schirota... (Frankel Leo u.), Hochberger László (állítólag ő mutatta be Kardos Péternek feleségét moce sabbatkor, sötétben, s mire meg lehetett gyújtani a világítást, már eldőlt a kérdés).

GYERTYAGYÚJTÁS A LEGKISEBBEKNÉL (1-3. KÉP)

KARDOS PÉTER FŐRABBI GYÚJTOTTA MEG AZ ELSŐ NAPI GYERTYÁT A HAGYOMÁNYOS ISTENTISZTELETEN

Elhangzott, hogy a kifejezés, miszerint Dobnak-Sípnak egy a hangja, már a múlté. Sajnos a Síp utca és a Dob utca már nem találja a közös hangot.

Szóba került még Kardos Péter könyve a „Síp utcai kevert”, valamint az, hogy mi a különbség a rebbe és a rabbi között (az első az ordodoxia, a másik a neológia kifejezése).

A lényegre vonatkozó kérdések és a szarkasztikus válaszok... szóval a régi lemez. Amit nagyon szeretünk mi, akik részvevői voltunk ennek a vidám estének.

De a vidámságunkat, örömeinket csak fokozta, hogy a zsinagógában történeteket követően a díszteremben mintegy húsz gyerek várt minket, felnőtteket. Ők (3-10 év közöttiek) – valószínűleg – első ízben vettek részt közösségi gyertyagyújtáson. Schöner főrabbi úr vezetésével, szülei és

STILIZÁLT HANUKIA A GYEREKEKNEK

nagyszülei közreműködésével gyújtottak hanukagyertyát. S együtt énekeltük a móajszcúrt, meg a szuvivont. S persze örültek az ajándéknak, amely egyike az egyedileg faragott és festett trendedli volt.

Ilyenre – tudomásunk szerint – még nem került sor közösségünkben. Nagy köszönet és hála mindenkinek, aki foglalkozott és foglalkozik a gyerekekkel. Gál Etelkának, Klein Ervin főkéntornak, Singer Borinak, Pannikának, Annának, az OR-ZSE hallgatóinak (ők a trendedli előállításának részesei). Persze köszönet a gyerekek családtagjainak, akik fontosnak tartották, hogy a kicsik is részesei legyenek a hanukai csodának.

Ez a garancia, hogy a több mint 2100 éves hagyomány (a makkabeusoknak a szíriai görögök felett aratott győzelme idején történt csodára való emlékezés) folytatódni fog.

IZRAEL 70 ÉVES

IZRAEL 70'

„Legyen áldott az Örökkévaló a Világ Alkotója, aki életben tartott bennünket, aki megtartott bennünket és engedte számunkra, hogy megérjük a mai napot!”

A régi mondás úgy tartja, a „cseppben benne van a tenger”. Szabadjon e gondolatot kiegészíteni oly módon, hogy a „mozaiktöredékben is benne van maga a kép”, így tehát kis mozaikokat szeretnék feleleveníteni, figyelmetekbe ajánlani. Ezekből a mozaikokból kirajzolódik a polgári időszámítás szerint 2017-ben, a zsidó naptár számítása szerint 5778-ban az a kép, ahogy látjuk, látom Izrael Államát.

Pár évvel ezelőtt, egy viszonylag fiatal, tragikus sorsú ember az úrbé szállt. Ő volt Izrael első asztronautája. És felülről az úrből, amikor lenézett a nagy sűrűségbe, látott egy zöldellő, hatalmas óázist, ahol minden zöld volt, minden virágzott. És mikor megkérdezte társaitól, akik járatosak voltak a galaktika kutatásban, hogy mi az a világítóan, melegítően, áldóan a mélységig hatoló zöld szín, azt válaszolták, amit ott lent a sűrűben látsz, az a sziget – Izrael.

Mozaiktöredék csupán?

Ha azt mondd szirénahang és egy perc néma felállás, emlékezés a holokausztra, emlékezés az elmúlt évtizedek tragikus hőseire, hősi halottaira, akkor ez Izrael.

Ha örömtüzeket, tűzijátékot látsz, az is Izrael.

Hogyha elmész a Jád Vásem múzeumba, ahol szörnyűségek sokaságát eleveníti fel a modern tudomány, s elhagyva a borzalmak és emlékek e szörnyű világát, abból kilépve kitárulkozik eléd a csodálatos színben pompázó Jeruzsálem, igen ez Izrael.

Ha a legújabb statisztikai adatokat idézed, nyolc millió négyszáz ezer lakosa van, ebből hat millió kilencszáz ezer zsidó. Zsidók és arabok. Igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Tóra tanulás B'né B'ráktól Jeruzsálemig, világi tudományok Jeruzsálemtől Haifáig, a negevi Ben Gurion Egyetemről a Bár Ilán Egyetemig, a Techniontól a Nobel díjig, igen ez Izrael.

Ha a héber nyelvet hallod a maga zeneiségében, harsány mivoltában, jókedvében, igen ez Izrael.

Ha kibucba mérsz és látod ezeket a szent lelketű embereket átszöve a modernkor szellemével és mindenütt sok-sok gyermeket, igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Ha ott állsz a Siratófal előtt és érzel valamit a Végtelenből, ha megérinted a Kotelt, és úgy érzed, hogy közel van hozzád az Örökkévaló, igen akkor ez Izrael.

„SALAMON OSZLOPAI” TIMNÁBAN

Amikor repülőgéppel szállsz oda, és a tengeri út után meglátsz egy virágzó szigetet, és hogy autófolyamok áramlanak az autópályákon mindenütt mélyen alattad, igen ez Izrael.

Ha önvédelmi háborúkról hallasz és beszélsz rokonnal, barátal, testvérrel, aki nemcsak a holocaust éveit élte át, hanem az elmúlt háborúkat is, azt mondd igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Te, aki zsinagógákba jársz évtizedek óta, és együtt imádkozol velünk itt e helyen, és kiejtetted a szót, ami alig két évtizede ebben az országban még tilos volt.

Beszéltél arról, amiről nem volt szabad, s kimondtad azt, amit mindannyian éreztünk, akkor tudtuk, hogy a gondolat közepén ott áll az a fogalom, Izrael. Akkor csak suttogva szóltunk róla, csak lelkünk mélyén pezsgett a szó, amikor még gondolkodni is tilos volt, igen, az volt Izrael.

Amikor imádkozunk, és imádságunk nyelvén vissza-nyúlunk a múltba, azt mondjuk, igen ez Izrael.

Amikor látjuk a fejlődést, és a feszültséget, a terrorcselekményeket, s a másik oldalon az örömet a szombati áhítat lélek-andalító magányában, amikor látjuk izraeli testvéreinket, a mieinket, ahogy küzdenek a jelenért, a holnapért, mindannyiunkért, azt mondjuk, igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Amikor látod a mosolygós tekintetet és a fáradt, redőzött homlokot, amikor látod az örömet és látod a mindennapok gondját, azt mondd, igen ez Izrael.

Amikor azt mondd, hogy Közel-Kelet és demokrácia, mondhatnók a Közel-Kelet egyetlen demokráciája, akkor ez Izrael.

Alig egy emberöltővel ezelőtt még titokban hallgattad az izraeli rádió, a Kol Jisráél magyar nyelvű adását. Manapság nézed az interneten az Izraeli Televíziót, s lassan nem is csodálkozol, hogy harmadszor e rövid néhány év vagy évtized alatt a Maccabi Tel-Aviv kosárlabda csapata „végig veri” Európát, és szinte hihetetlen módon Moszkvában – 6000

szurkoló előtt – kivívtá a Bajnokcsapatok Európa Kupája győzelmet, igen, ez is Izrael.

Amikor elesett embert látsz, és látod a megértő tekintetet, amikor nem ismered azt a szót, hogy kiközösítés, hanem azt valld, befogadás, amikor azt látod, hogy szeretet és azt halld, hogy tolerancia és elfogadod a másságot, igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Amikor azt látod, hogy kinyitják a kapukat, és azt mondják, hogy „jöjjetek csak nyitva lesz a ház” akkor igen, ez Izrael. Amikor hívnak, és amikor jössz, amikor látogatásra mérsz, amikor imával fohászkodsz, igen ez Izrael.

Mozaiktöredékek csupán?

Amikor imáinkban ott jártunk, és amikor először letettük oda a lábunkat, s lelkünk az ősök szellemét idézte, valami olyasmit éreztünk, ami egyedi és megismételhetetlen, igen, ez Izrael.

Hogy Magyarországon, szülőföldeden élsz, a te jogod és lehetőséged. Becsületesen élni, dolgozni itt e honban. Imáidban, vagy tetteidben azonban ott van Izrael. A lehetőség, amely mindannyiunk számára adott. A visszatérés, a hazatérés.

Mozaiktöredékek csupán?

Jom Háácmáut napján, a függetlenség 70. évfordulóján, itt e közösségben is imádkozunk, úgy ahogy illik.

A mozaikok csillogó, néha megkopott, színekben villódzó, de néha töredezett összhatása a jelen valóságát és a jövőt körvonalazó összképét sejteti.

Igen, ez is Izrael!

„Mennyei Atyánk Világ Alkotója, add, hogy meghallgatásra találjon fohászunk, add, hogy meghallgatásra találjon lelkünk minden egyes rezdülése, és legyen Izraelnek, az egész világnak osztályrésze a békesség, a nyugalom, a megértés és a szeretet!”

Schöner Alfréd

OÁZIS, EILÁT MELLETT

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Nemcsak Márai...

Október 15-e fényes nap volt. Azaz fényesen sütött a nap aznap nemcsak Budapesten, hanem Kassán is. Napsütéses, őszi eleji időjárás fogadta társaságunkat Kassán, Márai Sándor városában.

Negyvenöten indultunk útnak. Az érdeklődés olyan nagy volt, hogy néhányan, akik a létszám korlát miatt nem tudtak velünk utazni, vonaton jöttek utánunk. Pontosabban előttünk, mert a vonat előbb ért oda, mint csoportunk autóbúsa.

Korán indultunk, mint mindig, jó hangulatban, mint mindig. Kivéve azt a tényt, hogy rabbink és a rebecen személyes okokból nem tarthatott velünk. Így az úti ima előmondása Hersch Tamásra hárult.

A vallási programunk a Puskin utcai, 90 éves, mór stílusú zsinagógában kezdődött, ahol Tesser Tamás úr, a Bné Brit szervezet elnöke és felesége volt a vendéglátónk. Az egyórás tájékoztató során megtudtuk, hogy az 1944-ben kezdődött deportálások előtt több mint tizenöt ezer zsidó élt Kassán, amely a felvidéki zsidóságnak közel egyharmadát tette ki. A négy transzportban elvitt zsidó emberek közül csak néhány száz tért vissza a háború után.

Ennek a zsinagógában egy mementót is állítottak egy gyertyatartó formájában, amely a vasúti síneket ábrázolja, valamint egy vaskezet, amely a Dávid csillagot tartja. 1944-ben 9 család, összesen 72 tagja próbálta a vészkorszakot a zsinagógában túlélni, de feljelentették őket, s a téglagyári gettóba kerültek, ahonnan elvitték őket.

A rabbi ülések mögött a falban található egy felirat, amely szerint „itt voltunk, de nem tudtuk, hová visznek...”.

A zsinagóga csillárjai is mogen dóvidot (Dávid csillagot) ábrázolnak.

A zsinagóga felújítása során a korábban fa és szénfűtésű kazánt gázfűtésűre cserélték, s a padlófűtést is bevezették.

Fontos történelmi dátum a zsidóság életében 1968 is, amikor a szovjet csapatok bevonulása után a nem nagyszámú zsidóság tagjai közül sokan elhagyták az akkori Csehszlovákiát, így Kassát is. Ők két évenként hazatérnek, hogy egymással találkozzanak.

A zsinagóga melléképületében a csoport tagjai megtekintettek egy képzőművészeti kiállítást, amely többségében Feld Lajos festőhöz köthető, akinek a szobra a zsinagóga udvarán található. A pincében más, zsidó művészek alkotásai láthatók.

A Tesser házaspár átkísért bennünket egy másik zsinagógába, amelynek csak a homlokzatát építették újjá, a belseje még felújításra vár. Így is nagyon szép és érdekes a zsinagóga belső tere.

A zsidó tárgyú nevezetességek megtekintése után városlátogatás következett, egy vérbeli idegvezető kíséretében. A főutcán található dóm, városháza és a színház külső megtekintésén kívül megálltunk egy emléktáblánál, amely annak 401439 zsidónak állít emléket, akiket Kassán át szállítottak az Auschwitz Birkenau haláltáborba. Ezt a statisztikát dr. Gaskó Miklósnak és Vrancsik Istvánnak köszönheti az utókor, akik életük kockáztatásával jegyezte fel ezt a számot.

A dómban található a zsidómentő Salkaházi Sára szobra, akiről Budapesten is elneveztek egy Duna parti rakpart szakaszt.

Hazaútnban természetesen megálltunk a miskolci ortodox zsinagóga és a közösségi helységek megtekintésére illetve a közösség képviselőivel való találkozásra. Csoportunk tagjait Markovits Zsolt főrabbi és Grósz Endre igazgató fogadta.

Elmondásuk szerint a nagy zsinagóga felújítása megkezdődött, legalábbis a statikáját megerősítették és az állagromlást megállították.

A rövid találkozó után csoportunk tagjai együtt mondták el a mincha-márv imákat a helyiekkel.

És akkor Márai....

Hazaútnban a buszban Miskolc és Budapest között jutott néhány perc arra, hogy a híres, a mai korban reneszánszát élő Márai Sándor íróról essen szó, illetve a családjáról. Márai feleségéről, a zsidó származású és identitású Moskovics-Matzner családból származó Loláról (Ilona). S persze rajtuk keresztül a 19. és 20. század eleji Kassáról, a kassai zsidó hitközség történetéről. A részleteket érdemes elolvasni Ötvös Anna Lola könyve – Kassától Márai Sándorig c. művében.

FELIRAT A ZSINAGÓGA FALÁBAN A RABBISZÉK MÖGÖTT

PUSKIN UTCAI ZSINAGÓGA VASÚTI SÍNT SZIMBOlizÁLÓ MENÓRA

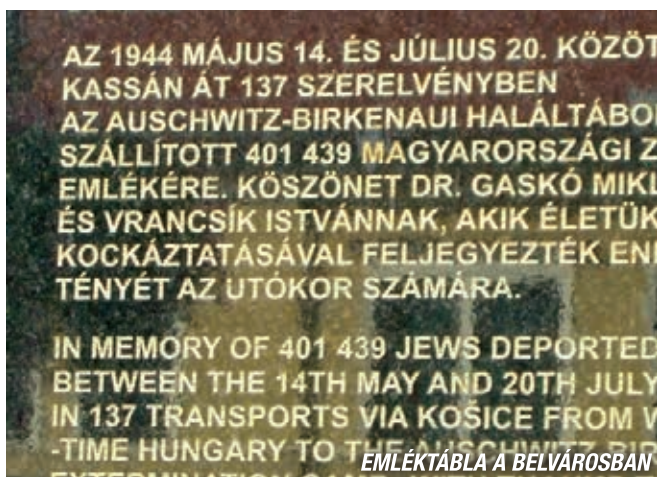
ZSINAGÓGAI BELSŐ

A ZSINAGÓGA BEJÁRATA

A ZVONÁRSKA UTCAI ZSINAGÓGA IMATEREME MENNYEZET

EMLÉKTÁBLA A BELVÁROSBAN

CSOPORTUNK NÉHÁNY TAGJA MISKOLCON A MINCHA IMA ALATT

A MISKOLCI HASZNÁLATON KÍVÜLI NAGYZSINAGÓGÁT MUTATTÁK BE A HITKÖZSÉG VEZETŐI

KITEKINTÉS

Egy portugáliai utazásról: a mából a múltba

Amszterdami híres-neves Portugál Zsinagógában (Es-noga, vagy rövidebben Snoga) fordult meg bennünk először a gondolat, hogy jó lenne elutazni Portugáliába, oda, ahonnan (vagy legalábbis az elnevezés alapján ahonnan) az első szefárd zsidók érkeztek még az 1600-as években és ahol 1675-ben, a kialakuló zsidó negyedben, a Jodenbuurtban e nagyszerű zsinagógájukat felépítették. Az ide érkezők valójában az Ibériai-félszigetről származó spanyolok és portugálok voltak, akik az inkvizíció jól ismert története során menekültek Európa akkor egyik legfejlettebb központjába. Mivel valamivel korábban a Holland Köztársaság hadban állt Spanyolországgal a Nyolc Éves Háborúban, tanácsosnak látták, ha inkább portugáloknak nevezik magukat, akár spanyolul, akár portugálul is beszéltek. (A zsinagógai életben pedig hasznosnak tűnt, ha mindkét nyelvet egyformán birtokolták.)

Az őszi egy hetes kirándulásunk előtt egy útikönyvet és elragadtatással teli tanácsokat kaptunk ismerőseinktől: feltétlenül menjünk el Portóba, Lisszabonba, Fatima zarándokhelyére, a legdélibb városba, Faróba, és ahol csak tudunk, fürdjünk a tengerben. Az igazság az, hogy fürdőruhát nem is vittünk magunkkal (ha nem is szántszándékkal), és mi inkább az Amszterdamban kapott inspirációt követtük. Végighajókáztunk persze a portói Douro folyón egészen annak a tengeri torkolatáig és láttuk a hegyoldalban sorakozó, autentikus portóit készítő pincéket; a középkor hangulatát fedeztük fel a coimbrai és az evorai egyetemek falai között a sok modern diák között fel-feltűnő, hagyományos fekete öltözetben elshánó hallgatókban és előadásukat szószékről tartó tanároknak, és utaztunk a turisták számára kötelező sárga portói és lisszaboni villamoson is. Igaz, mindkét városban a villamos a zsinagóga felé vitt bennünket, ha itt-ott kerülő utakon is. De előbb pár szót a portugáliai zsidók történetéről:

A római korban az Ibériai-félszigeten zsidók is letelepedtek. A birodalom bukásával aztán sorsuk megváltozott: üldözték, sőt helyenként elűldözték őket a vizigótok éppúgy, mint más európai királyságok, amelyek akkor a terület felett uralkodtak. A 711-ben kezdődött mór inváziót sok zsidó felszabadulásnak tekintette: ettől számítható a zsidó kultúra középkori aranykorának kezdete a félszigeten. A szabadság persze viszonylagos volt: mindenkinek, aki nem muszlim volt, adót kellett fizetnie, de élni

és dolgozni hagyták őket. Judah Halevi (1075 – 1141) A Kuzárok c. művéből tudjuk, hogy a mórok idejében több fontos pozíciót zsidók töltöttek be. Az északi keresztény királyságokhoz köthető Reconquista 8. századi kezdete óta a zsidókat, akik közül sokan tudtak arabul, kémeknek és diplomatáknak is használták. Ez tiszteletet váltott ki irántuk, de éppen ilyen szerepük miatt velük szemben előítéletek is kialakultak. I. Alfonz Yahia Ben Yahit adófelügyelőnek és Portugália főbírójának tette meg. Fia I. Sancho Yahia Ben Yahi unokájának, Jose Ibn-Yahjának pedig a Birodalom Őrzője címet adta. A 15. századig fontos megbízatások: Isaac Abrabanel kincstárnoka volt V. Alfonznak, voltak zsidó diplomaták és kereskedők is közöttük, Lisszabon és Évora pedig fontos zsidó központokká váltak. A portugál felfedezések sikeréhez hozzájárult, hogy 1487-ben Vasco da Gama magával vitte Abraham Zacuto asztrolábiumát és számítási táblázatát.

Röviddel ezután, 1492-ben a spanyol inkvizíció következtében több tízezer zsidó érkezik Portugáliába, akiknek megengedték, hogy fizetség ellenében maradjanak. E szabadság nem sokáig tartott, mivel 8 hónappal később mindenkit rabszolgának tettek meg, akik még nem hagyták el az országot. Sokakat Sao Toméba szállítottak, ahol számosan életüket vesztették. 1494-ben az új király, I. Manuel visszaállította a portugál zsidók jogait, azonban 1497-ben spanyol nyomásra (Izabellával kötött házassága feltételeként) a zsidóknak át kellett térniük, vagy gyermekeik nélkül elhagyni az országot. 1506-ban mintegy 2000 zsidót meggyilkoltak, továbbiakat ismét a már említett Sao Toméba deportáltak. És mindez még a portugáliai inkvizíció előtt történt. Maga a portugál inkvizíció 1536-ban kezdődött: főként az Új Keresztényeket (az áttérteket) üldözték, a marrano-kat, és ez kiterjedt az egész birodalomra, Brazíliára, a Zöldfoki Szigetekre és Indiára (Goa) is. 1540-1794 között 1175 személyt megégettek és több tízezret elűldöztek. Az évszázadokig tartó portugál inkvizíció csak 1821-ben ért véget. A portugáliai zsidók ezen idők alatt a világ távoli helyeire emigráltak: Amszterdamba, Tesszalónikibe, Konstantinápolyba, Franciaországba, Marokkóba, Brazíliába, Curaçao-ba, az Antillákra. Az üldözések évszázadai után a szefárd eredetű zsidók elsőként a 19. szd.-ban tértek vissza a közeli Marokkóból, a 15. század utáni első új zsinagógát pedig 1904-ben építették, Lisszabonban.

Lisszabonban utunk során eljutottunk a mór stílusban épült Saaré Tikva zsinagógához. A néhány száz fős gyülekezet részben szefárd, részben askenázi eredetű, a szertartás a szefárd hagyományokat követi. Képünk a templombelsőt ábrázolja:

LISSZABON: A SAARÉ TIKVA ZSINAGÓGA (1904) BELSŐ TERE

Portó zsinagógája a város szép kertvárosi negyedében található. Az Ibériai-félsziget és Dél-Európa legnagyobb zsinagógája, amelynek az építését 1929-ben kezdték a Kadoori család nagylelkű támogatásával. Az 1938-ban felavatott templom falai között a második világháború során több száz európai zsidó nyert menedéket útban az Újvilág felé. A keleti építészeti hagyományokat követő, 2012-ben renovált, és zsidó múzeumot is magában foglaló, jelenleg a Chabad által fenntartott zsinagóga hívei számos országból származnak. Képünkön a Makor Chaim zsinagóga Portóban:

PORTO: A MAKOR CHAIM ZSINAGÓGA (1938) KÜLSŐ LÁTKÉPE

Ezt követően utunkat az ország középső és nyugati tájai felé vettük, ahol magas hegyek közötti két apró település zsidó emlékeit kerestük fel. Az első a fallal körülvett, valamikor határmenti városka, Trancoso volt. Itt már a 12. században éltek zsidók, akiknek csak az inkvizíció során megszűnt jelenlétéről a mai napig tanúskodnak a falakon, téglákban és falmélyedésekben látható jelek:

Júda oroszlánja, kereszttel párosított héber felirat, vagy menóra. Pár évvel ezelőtt, 500 évvel az inkvizíció után itt hozták létre az első portugáliai zsidó kulturális központot, valamint itt avatták fel az egyik sikátor-szerű utcában a Beit Mayim Chayim zsinagógát. Itt kedves kísérő vezet végig a látogatókat, és mesél a városka és benne a zsidóság történetéről. Képeink Trancosóban készültek: a bima négy sarkában álló oszlopok az ősanákat jelképezik; a szűk utcácskák házfaldíszítései zsidó jelképeket, feliratokat ábrázolnak:

TRANCOSO: BEIT MAYIM CHAYIM ZSINAGÓGA (2012) BELSŐ KÉPE

TRANCOSO: ZSIDÓ SZIMBÓLUMOK KÖZÉPKORI HÁZFALAKON

TRANCOSO: VÉSETT HÉBER ÍRÁS EGY KÖZÉPKORI HÁZ FALÁN

Utazásunk emékezetes állomása volt *Belmonte* városka. Belmonte arról nevezetes, hogy 1917-ben egy ide látogató, zsidó származású lengyel mérnök itt bukkant rá rejtőzködő zsidók közösségére, azokra, akik az inkvizíciót túlélve hitüket évszázadok óta a külvilágtól rejtve gyakorolták, kizárólag egymás között házasodva. Szekrény mögött gyújtották meg a péntek esti gyertyát, ünnepeiket megülték, pászkat készítettek Pészachra, mindezt a rejtőzködés felelősségét követő saját szokásaiknak megfelelően. A város által fenntartott zsidó kulturális központban riportfilm mutatja be közelmúltbeli és mai életüket, szokásaikat, és a kiállított tárgyak csodálatba ejtik a látogatót leleményességükkel. (Így például a pászkat kisebb golyók formájában sütötték ki, betartva a 18 perc sütés halachikus szabályát.) A közösség él, fenntart egy modern zsinagógát (képünkön a Beit Eliyahu zsinagóga), de az Izraellel létrejött legújabb személyes kapcsolataik (utazások, új ismeretségek) kihívást jelentenek hagyományaik és közösségük fenntartásában:

**BELMONTE: BETI ELIJAHU ZSINAGÓGA (1997)
EGY MAGASLATON A VÁR SZOMSZÉDSÁGÁBAN**

Amszterdamból indult a gondolatunk, a repülő Portugáliába vitt, a villamos a zsinagógákba, tekintetünk a múltba, jelenbe és a jövőbe. Portugália, elfogult szemekkel.

Hunyadi László

Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány által támogatottak orvosi vényeiket a gyógyszertárban kiválthatják. Házhozszállítást vállalunk!

Jó egészséget kívánunk!

Oroszlán Gyógyszertár dolgozói

Nyitvatartás: Hétfőtől péntekig: 8.00 – 18.00

Cím: 1135 Budapest, Lehel utca 28.

Tel.: 339-7525

E-mail: oroszlanpatika@freemail.hu

www.almapatika.hu/oroszlán-gyogyszertar-budapest

www.facebook.com/oroszlángyogyszertar